

บทที่ ๓

บทบาทของพระสวลีเถระที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสวลีเถระที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” พระสวลีเถระเป็นพระมหาเถระที่มีประวัติค่อนข้างแปลกไปกว่าพระมหาเถระองค์อื่นๆ ท่านต้องอยู่ในครุฑพระมารดาอยู่ถึง ๗ ปี กับอีก ๗ วัน ด้วยอำนาจบุญกรรมตามมาส่งผล และพระพุทธองค์ทรงยกย่องให้เป็นตำแหน่งเอตทัคคะในบรรดาภิกษุผู้เลิศด้วยลาภ และเลิศด้วยยศทั้งหลาย ในศาสนาของพระองค์ แม้พระมารดา คือ พระนางสุปปวาสา ผู้เป็นราชบุตริของเจ้าโกถิยะก็ทรงเป็นเอตทัคคะผู้เลิศกว่าพระสาวิกาทั้หลายผู้ถวายสิ่งของอันประณีต การที่พระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะดังกล่าวก็เป็นไปตามความปรารถนาของท่านมาแต่ในอดีต ในบทนี้จะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ “บทบาทของพระสวลีเถระที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ประเด็นที่ศึกษา คือ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท ทั้งในมิติทางสังคมตามศาสตร์ทางตะวันตกและตะวันออก โดยเฉพาะพุทธศาสนา และพระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยส่วนใหญ่อั้ทั้งทางด้านศีลธรรมจรรยาและกิจกรรมทางโลก พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตนะ ๓ คือ “พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นเสมือนตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสถาบันที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน นอกจากจะเป็นที่พึ่งพิงทางใจ ชั้แนวทางศีลธรรมจรรยาโดยชี้ให้ทำน้าให้ดู และเป็นสถาบันที่เอื้ออำนวยบริการทางศาสนกิจและศาสนพิธีแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังทำหน้าที่ให้บริการอื่นๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง ทั้งยังมีส่วนช่วยเสริมกลไกของรัฐให้บรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้นและตั้ยังมีส่วนช่วยสังคมในด้านต่างๆ อีกด้วย”^๑ ดังนั้นในบทที่ ๓ จักได้กล่าวถึงบทบาทของพระสวลีเถระที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทในด้านต่างๆ ซึ่งประมวลได้ ดังนี้

^๑ พระอธิการผจญ อาจาโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (อยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

๓.๑ บทบาทของพระสวลีเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสงฆ์ มีบทบาทต่อสังคมไม่เฉพาะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเท่านั้นหากแต่ยังทำหน้าที่อื่นๆ ตามแต่โอกาสจะอำนวย ในทางการบริหารย้อนอดีตไปก่อนพุทธกาลเจ้าชายสิทธัตถะพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ทรงเสวยสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อประโยชน์ของหมู่มวลมนุษยชาติ ทรงอุทิศพระวรกายด้วยปณิธานในการที่จะหาทางพ้นทุกข์ เสด็จออกผนวชค้นหาสัจธรรมแห่งชีวิต ทรงบำเพ็ญเพียรปฏิบัติเป็นเวลา ๖ ปี จนพบหนทางแห่งความหลุดพ้น บรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกของโลก ด้วยวิสัยทัศน์แห่งพระเนตรที่ยาวไกล ย้อนอดีต คำนึงถึงอนาคต พิจารณากำหนดเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงพิจารณาถึงกระบวนการวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การยกย่องสรรเสริญของวิญญูชน การยกย่องสรรเสริญของวิญญูชนนั้นเป็นมาตรฐานในการกำหนดทิศทางแห่งการปฏิบัติดำเนินงานของสังคม การยกย่องสรรเสริญหรือการติฉินนินทาของคนพาล ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญเพราะท่านสอนว่าอย่าให้หวั่นไหว เพราะผู้ที่เป็นคนพาลนั้นไม่ได้พิจารณาให้รอบคอบถี่ถ้วน พุดไปตามกระแสบ้าง ตามความรู้สึกนึกคิดผลประโยชน์บ้าง แต่วิญญูชนหรือบัณฑิตพิจารณาตามหลักการด้วยปัญญาแล้ว ดำเนินหรือยกย่องตามความเป็นจริงแห่งสัจธรรม คำดำหนิของบัณฑิตในเรื่องใดพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญในเรื่องนั้นว่าไม่ควรทำ ถ้าหากว่าบัณฑิตยกย่องสรรเสริญในเรื่องใด เรื่องนั้นก็เป็มาตรฐานในทางสังคมว่าควรทำ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้นโยบายนี้ในการประกาศให้ชาวพุทธยกย่องพระเป็นเอตทัคคะคือความเป็นเลิศในด้านต่างๆ เช่น ยกย่องพระสารีบุตรว่าเป็นผู้เลิศในทางปัญญา ยกย่องพระมหากัสสปะว่าเป็นผู้เลิศในทางธุดงค์ความเคร่ง ยกย่องท่านพระอานนท์ว่าเป็นผู้คงแก่เรียน ซึ่งก็เป็นผลทำให้ผู้ใฝ่รู้ใฝ่ปัญญา ต้องเข้าหาพระสารีบุตร ผู้ที่ใฝ่ในการปฏิบัติเคร่ง ปฏิบัติธุดงค์ก็ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของท่านพระมหากัสสปะ ผู้ใฝ่การศึกษาเล่าเรียนก็ไปหาท่านพระอานนท์ เป็นต้น^๒

พระสวลีเถระ แม้ไม่มีความโดดเด่นด้านการเผยแผ่ เพราะมีศิษยานุศิษย์ไม่มาก หรืออาจไม่มีเลย แต่ท่านได้เป็นกำลังเสริมในด้านอื่นๆ เป็นการเติมเต็มที่เหมาะสมและสมบูรณ์ การเผยแผ่ธรรมในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงให้วิธีการเผยแผ่โดยอาศัยสภาพสิ่งแวดล้อม บุคคล และวัตถุสิ่งของ รวมถึงหมู่คณะ จาริตประเพณี สามัญสำนึกอุปนิสัย และระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังว่าอยู่ระดับไหนควรฟังธรรมเบาหรือหนัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการเผยแผ่อย่างสุขุม คัมภีรภาพ อธิบายให้คนฟังได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชักจูงให้คนฟังได้สนใจอยากฟังมีจิตใจล้อยตาม

^๒พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “คำกล่าวกล่าวอนุโมทนา”, เนื่องในงานประสาทปริญญาบัตร คุชฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญาและศาสนา แก่พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ พระอุโบสถวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๔.

รสแห่งพระธรรมเทศนามากยิ่งขึ้น สอนให้คนฟังเกิดความมั่นใจในผลแห่งสัมมาปฏิบัติมีความอดุสาหะที่จะกระทำความดียิ่งๆ ขึ้น และต้องการให้ทุกคนที่ฟังธรรมของพระองค์มีความสุข ไม่เบื่อในการฟังธรรม ไม่เบื่อในกองบุญกุศล และมีใจที่รักจะประพฤติตามคำสอนของพระองค์อย่างเต็มใจ เพราะคำสอนสั่งของพระองค์เป็นเหมือนเปิดภาชนะที่คว่ำให้หงาย เหมือนเปิดของที่ปิด เหมือนจุดประทีปในที่มืด เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง^๓

ด้วยพระจริยาวัตรอันงดงามของพระองค์ในการเผยแผ่ ซึ่งมีความไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง และงามในที่สุด พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนี้ของพระพุทธองค์ว่า “พระพุทธองค์ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มต้นด้วยปรัชญาพื้นฐาน คือมีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีงาม และมีปัญญา คือ โยนิโสมนสิการ เป็นคุณสมบัติพระนักเผยแผ่ คุณสมบัติภายนอก คือ บุคลิกภาพ และคุณสมบัติภายใน คือ คุณธรรมต่างๆ”^๔ เพราะทรงมีอาภักดิ์ปริยาคารยาทุกอย่างทั้งดงามน่าเลื่อมใสเริ่มแต่สมบัติผู้ดี พร้อมไปด้วยความองอาจ ความสง่างาม ความสงบเยือกเย็น การแสดงธรรมของพระพุทธองค์ นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้วยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจชวนให้อยากฟังอยากอยู่ใกล้ชิดพระองค์อยู่เสมอ และพระพุทธองค์ทรงมีคุณธรรม ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลในการเผยแผ่ ประกอบด้วย

๑) พระปัญญาคุณ ที่เกี่ยวกับงานสอนด้วยกำลัง คือ พระทศพลญาณ ทรงมีพระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคตที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนา ได้มั่นคงจะแสดงความหมายที่เป็นพุทธคุณแท้ ปฏิสัมภิทา คือ ปัญญาแตกฉานในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอรรถปฏิสัมภิทา คือความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถแยกแยะได้โดยพิสดาร แม้ว่าข้อธรรมต่างๆ ก็เกี่ยวข้องเชื่อมโยงให้แยกแยะให้เห็นรูปธรรมที่ชัดเจนในด้านธรรมปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ ในด้านนิรุตติปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในภาษาต่างๆ และรู้จักถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจ และในด้านปฏิภาณปฏิสัมภิทา ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสม

๒) พระวิสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์เป็นพระคุณสำคัญยิ่งนักที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือและเลื่อมใสในพระพุทธองค์ ความบริสุทธิ์สามารถแยกได้ดังนี้^๕ พระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้ ทรงทำได้อย่างที่สอน คือ สอนเขาอย่างไร ก็ทรงปฏิบัติอย่างนั้น อย่างพระพุทธพจน์ที่ว่า ตถาคต

^๓พระครูนิพนธ์นาถขันตยากร (เอนก ขนดีโก), (สัมภาษณ์ : ๑๕/๓/๒๕๕๕).

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอเอ็นจี การพิมพ์จำกัด ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดี และให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธองค์ ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอนผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว ไม่มีพระทัยเคลือบแคลงและหวังผลประโยชน์จากคนอื่นมาเป็นของตนเอง

๓) พระกรุณาคุณ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จออกประกาศพระศาสนาโปรดสรรพสัตว์ ทำพระปัญญาคุณและพระบริสุทธิ์คุณให้ปรากฏอย่างเด่นชัด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์เพื่อให้หลุดพ้นความทุกข์ โดยไม่เห็นแก่ความทุกข์ลำบากเหนื่อยยากของพระองค์เอง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงมีคุณสมบัติของผู้สอน ได้แก่งัลยาณธรรม^๖

กล่าวได้ว่า พระสวลีเถระได้ยึดปฏิบัติตามหลักการสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นวิธีการสอนโดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. สันทัสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ ทรงสอนชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบาย แสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นแจ้ง ดังจุมมือไปคุเห็นกับตา

๒. สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติก็แนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับอยากลงมือปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา ระวังให้อาจหาญแก่งกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะแข็งกล้านใจทำงานสำเร็จไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก สู้งานไม่หวั่นไหว

๔. สัมปหังสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตให้ชุ่มชื่นเบิกบาน ชี้ให้เห็นผลดี มีประโยชน์ ก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป มีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ^๗

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วพระองค์ทรงดำริถึงการที่จะแสดงธรรมโปรดประชาชน ในขั้นแรกทรงลงเลพระทัยอยู่ว่า จะโปรดดีหรือไม่ เพราะทรงเห็นว่า ธรรมที่ทรงค้นพบและตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่อันล้าลึกยากแก่ผู้ที่ยังยึดติดในกามคุณจะรู้ได้ แต่ก็ทรงตระหนักในหลักความจริงว่า มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งปวงมนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ที่พอแนะนำสั่งสอนได้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมึระดับของความแตกต่างในความพร้อม เกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ความสามารถ ทรงเปรียบมนุษย์เหมือนกับดอกบัว ๔ เหล่า คือ

๑. อุคฆฏิตัญญู บุคคลผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลันเพียงแต่ยกหัวขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที

๒. วิปจิตัญญูผู้สามารถเข้าใจได้เมื่ออธิบายอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน

๓. เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้เมื่อค่อยชี้แจง แนะนำ ใช้วิธีการยกเยื้องให้เข้าใจ

๔. ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง^๘

^๖ อัง.สตุตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^๗ ที.สี. (บาลี) ๘/๑๔๘/๑๖๑.

พระสืวลีเถระได้ใช้พุทธวิธี และเทคนิคการเผยแผ่พุทธธรรมซึ่งแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่สั่งสอนสิ่งที่ควรทำความเข้าใจ ได้แก่ ลักษณะสอนประเภทวิชาอาจแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) วิชาประเภทชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น ประวัติศาสตร์ การสอนประเภทนี้ จึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจตามที่สอนให้เกิดพหุสัจจะจะเป็นส่วนใหญ่

๒) วิชาประเภทที่เกี่ยวข้องด้วยคุณค่าในทางความประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะศีลธรรม และจริยธรรม การสอนที่จะได้ผลดีนอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่า ความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย วิชาประเภทที่ ๒ นี้เป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าอย่างแรก เพราะคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอนทุกส่วน เริ่มแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอน ยิ่งในงานประดิษฐ์ฐานพระพุทธศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้ว อีกทั้งเป็นเรื่องสำคัญมากจากการพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมจึงเริ่มแต่คุณสมบัติของผู้สอน^๔

พระสืวลีเถระแม้จะเป็นเจ้าชายในโกลิยวงศ์ เมื่อออกบวชได้บวชในสำนักของพระสารีบุตร ซึ่งเป็นพระอัครสาวกฝ่ายขวาของพระพุทธองค์ และบรรลुพระอรหันต์ในขณะที่ปลงเศสา ขณะมีชนมายุได้ ๗ ขวบ จึงต้องเป็นสามเณรอยู่นานมาก และหลังจากผนวชแล้ว ท่านก็เป็นผู้ที่มีลาภสักการะมากด้วยกุศลกรรมที่ทำมาแต่อดีต จึงได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทางผู้มีลาภมาก ตลอดอายุ ได้ซึมซับหลักการและวิธีการเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมทั้งจากพระพุทธเจ้าเอง และจากพระอุปัชฌาย์ของท่าน คือ พระสารีบุตร ที่มีความสามารถในการอธิบายธรรมได้อย่างลึกซึ้งและแยบยล เพราะฉลาดมีปัญญาแตกฉานมากกว่าพุทธสาวกทั้งปวง

พระพุทธองค์ทรงมีหลักในการแสดงธรรมหรือกุศโลบายในการแสดงธรรม คือ ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความซาบซึ้งและเกิดความรู้อันยิ่ง และเห็นเป็นจริงในหัวข้อธรรมที่พวกเขาเหล่านั้นควรทราบควรรู้ ที่สำคัญคือบุคคลเหล่านั้นจะต้องมีพื้นฐานทางธรรมและมีสติปัญญา มีบารมีพอที่จะช่วยให้พวกเขาสามารถรู้สามารถเห็นตามความเป็นจริงตามที่ได้ทรงแสดงไว้ จึงทำให้จำแนกการแสดงธรรมของพระองค์อยู่ในลักษณะ ๓ ประการ

๑) อาณาเทศนา เป็นบทบัญญัติที่ทรงแต่งขึ้น เพื่อเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่สถานภาพของความเป็นพุทธบริษัทในหมู่นั้นๆ มีบทกำหนดเป็นโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดข้อที่ทรงห้าม และไม่ทำตามข้อที่ทรงประทานพุทธานุญาติไว้

^๔ อิง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓; อิง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒; อภิ.ป. (บาลี) ๓๖/๑๐๘/๑๘๕.

^๕ พระราชมุนี(ป.อ. ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๖.

๒) อนุโลมเทศนา หรือโวหารเทศนา เป็นพระธรรมเทศนาทรงหลากหลายคล้อยตามพื้นเพจริต อธิยาศัย วาสนาบารมีของคนฟัง คนฟังในขณะนั้นๆ สามารถได้รับผลด้วยพระธรรมเทศนาระดับใด ก็ทรงแสดงในระดับนั้น

๓) ปรมัตถเทศนา เป็นการแสดงความจริงที่แท้จริงขององค์ธรรม ๔ ประเภท

(๑) จิต เจตสิก คือ กุศล อกุศล

(๒) อธิยาคฤตที่เกิดขึ้นปรุงแต่งแห่งจิตของคน ให้เปลี่ยนแปลงตามอำนาจของธรรมเหล่านั้น

(๓) รูป คือ สิ่งที่คนสามารถสัมผัสได้ด้วย ตา หู จมูกลิ้นกาย ทั้งหยาบ กลาง ละเอียด เลว ประณีต ไกล ใกล้

(๔) นิพพาน คือ ผลสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ที่พัฒนาจิตเข้าถึงความดังเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ได้อย่างแท้จริง^{๑๐}

กุสโลบายประกอบการสอนของพระพุทธองค์ ๑๐ ประการ คือ^{๑๑}

๑) การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อความได้ง่ายและชัดเจนช่วยให้ผู้ฟังจำได้แม่นยำ เห็นจริงและเกิดความเพลิดเพลินตามไปด้วย ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น เช่น เมื่อจะอธิบายให้เห็นว่าคนมีความปรารถนาดีอยากช่วยทำประโยชน์ แต่หากขาดปัญญาและผู้ที่เราจะช่วยนั้นเขาไม่ต้องการให้ช่วย เมื่อไปช่วยคนเช่นนั้นอาจทำลายประโยชน์ให้เสียหายได้ ก็ทรงเล่านิทานชาดกเรื่องหนึ่งประกอบการบรรยายให้ผู้เรียนเข้าใจ พระพุทธองค์ทรงใช้อุทาหรณ์และนิทานประกอบการสอนมากมายและเห็นได้จากคัมภีร์ต่างๆ มีอุทาหรณ์และนิทานปรากฏอยู่ทั่วไป

๒) การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้เห็นเด่นชัด หรือแม้เปรียบเทียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรมก็ช่วยให้มีความหมายหนักแน่นยิ่งขึ้นเช่นตรัสว่า “ภูเขาศิลาล้วนเป็นแท่งที่บดย่อมไม่หวั่นไหวด้วยแรงลมฉันไต่บันทิตทั้งหลายย่อมไม่หวั่นไหวในเพราะค่านินทาและสรรเสริญฉนั้น”^{๑๒}

๓) การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาลย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบันเพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ หากจะใช้อุปกรณ์การสอนบ้าง ก็จะทำด้วยวัสดุสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ ต่างๆ ที่ผู้คน

^{๑๐} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตฺวาณโณ), นิเทศธรรม(แสงสว่างกลางใจ), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปดสิบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๙ - ๑๕๐.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, อ่างแล้ว, หน้า ๕๑ - ๖๓.

^{๑๒} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖/๒๕.

ใช้ประกอบอาชีพกันอยู่แล้ว เช่น ยานพาหนะมีรถและเกวียน พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้อุปกรณ์การสอนในการแสดงธรรมเช่นกัน โดยใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั่นเองเป็นอุปกรณ์การสอน ในกรณีสอนผู้เรียนที่มีอายุน้อยจะต้องอาศัยความเข้าใจจากวัตถุที่เป็นรูปธรรมซึ่งจะทำให้เข้าใจได้ง่ายกว่านามธรรม พระองค์ก็จะสอนด้วยวัตถุสิ่งของ ดังมีปรากฏในจุฬาราลูโฆวาทสูตร^{๑๓} ว่า วันหนึ่งพระองค์เสด็จไปยังที่อยู่ของสามเณรราหุลว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่หน่อยหนึ่งในภาชนะนี้ไหม” สามเณรราหุลกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า จึงตรัสว่า “คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็มีคุณธรรมแห่งความเป็นสมณะเหลืออยู่น้อยเหมือนกับน้ำนี้แหละ” แล้วทรงคำภาชนะน้ำนั้นเสียดรึถามว่า “เธอเห็นภาชนะที่คว่ำนี้ไหม” สามเณรตอบว่าเห็น จึงตรัสว่า “คนที่ไม่มีความละเอียดในการพูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ ความเป็นสมณะของเขาก็ชื่อว่าคว่ำไปหมดแล้วเหมือนกัน” และทรงหงายภาชนะนั้นขึ้น แล้วตรัสว่า บุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการพูดเท็จทั้งที่รู้อยู่คุณธรรมแห่งสมณะของเขาก็ว่างเปล่าเหมือนภาชนะน้ำนั้นเหมือนกัน” ในการสอนสามเณรนี้ บางครั้งก็ทรงใช้วิธีการทายปัญหา ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งสำหรับเด็ก เช่น เรื่องสอนธรรมยาก แก่สามเณรโดยปรากฏในสามเณรปัญหสูตร ว่า “อะไรเอ่ยมีอย่างเดียว อะไรเอ่ยมีสองอย่าง อะไรเอ่ย มีสามอย่าง”^{๑๔}

๔) การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู วิธีสอนที่ได้ผลดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรมก็คือการที่ผู้สอนทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องใช้คำพูด เป็นลักษณะการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัตินั้นเป็นไปในลักษณะการที่เป็นผู้สอนที่ดี การสอนโดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง คือพระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกติของพระองค์นั่นเอง ซึ่งพระองค์ทรงปฏิบัติเป็นเรื่องราวเฉพาะก็มีเช่น ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้ามีพระอาสน์ตามเสด็จ ได้เสด็จไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วงนอนจมกองมูลและคูของตนอยู่ไม่มีผู้พยาบาลดูแลรักษาจึงเสด็จเข้าไปหาจัดการทำความสะอาดให้ จัดหาที่นอนให้โดยเรียบร้อยเสร็จแล้วจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ และตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่มีมารดาไม่มีบิดาเมื่อเจ็บป่วยลง ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะทำการรักษา ใครเล่าจักพยาบาล ผู้ใดคิดจะบำรุงอุปฐากเราขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด”^{๑๕}

๕) การใช้ภาษาและความหมายของคำใหม่ วิธีนี้เป็นเรื่องความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ จะเห็นว่าบางครั้งบุคคลที่เข้าเฝ้าย่อมปรึกษาพระองค์ด้วยคำพูดต่างๆ ที่รุนแรง พระองค์ก็ทรงยอมรับคำบริภาษนั้นแล้วทรงแปลความหมายเสียใหม่ แล้วอธิบายให้เป็นเรื่องที่ฟังตาม เช่น กรณีของเวรัญชพราหมณ์และสีหเสนาบดีผู้รับแผนการทำลายมาจากนิครนถ์นาฏบุตร แม้ในด้าน

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๕-๑๓๒/๑๒๓-๑๓๓.

^{๑๔} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๔/๒-๓.

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๑๖๖/๒๒๖-๒๒๘.

การสอนหลักธรรมต่างๆ ไป พระองค์ก็ทรงรับเอาศัพท์ที่มีอยู่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้เหมือนกัน แต่ทรงกำหนดความหมายเสียใหม่ และเป็นการทำให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบด้วยว่าอย่างไรถูก ใอย่างไหนผิดอย่างไร คำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบูชายัญ เหล่านี้ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในลัทธิที่เป็นศาสนาอื่น แต่มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วย แตกต่างกัน คือ ความหมายแปลกกันออกไปเป็น อย่างใหม่

๖) อุบายการเลือกคนและเลือกปฏิบัติเป็นรายบุคคล ในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น การเลือกคนถือว่าเป็นอุบายสำคัญอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าเมื่อทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ว่าจะเผยแผ่ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้น พระองค์ก็ทรงเลือกคนก่อนว่าควรที่จะแสดงธรรมแก่ใครก่อน จะต้องคำนึงถึงพื้นฐานหรือภูมิปัญญาที่เป็นความรู้เดิมของผู้ฟังธรรมด้วย จึงจะทำให้ได้รับผลประโยชน์ตามเป้าหมาย ครั้งแรกทรงเลือกพระดาบสทั้งสองได้เสียชีวิตไปแล้ว จึงทรงเลือกบุคคลผู้สมควรอีกต่อไป จนกระทั่งเห็นว่าสมควรแสดงธรรมแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ก่อน เพราะท่านเหล่านั้นมีปัญญาเคยสั่งสมมาสามารถที่จะตรัสรู้ตามได้จึงเสด็จไปแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ก่อน และเริ่มประกาศพระสัจธรรมตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาและก็ได้ผลตามที่คิดไว้นั้นจริง จะเห็นว่าพระองค์ทรงมีกุศโลบายในการประกาศเผยแผ่ที่ได้ผลดียิ่ง เพราะทรงเลือกบุคคลที่สมควรจะสดับธรรมก่อน อีกประการหนึ่ง ในการสั่งสอนคนแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละหมู่คณะ พระองค์ทรงเริ่มต้นกับบุคคลที่เป็นประมุขหรือผู้เป็นใหญ่ในกลุ่มคนนั้นๆ ก่อน เช่น พระมหากษัตริย์หรือหัวหน้าเจ้าลัทธิ เช่นตอนประกาศศาสนาที่กรุงราชคฤห์ครั้งแรก พระองค์เข้าหาหัวหน้าคณาจารย์ก่อน เช่นพวกขณ्डิล ๓ พี่น้อง คือ อุรุเวลาภิกษุปะ นทีภิกษุปะ และคยาภิกษุปะ และเข้าหาประมุขของแว่นแคว้นมีพระเจ้าพิมพิสาร ทำให้การประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนหรือนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เมื่อยังไม่มีจังหวะและโอกาส เช่น ผู้เรียนยังไม่พร้อม อินทรีย์ยังไม่แก่กล้าพอ ต้องอดทนรอเวลาและโอกาสก่อน ไม่เข้มเขาคิขันให้กลืนหญ้า แต่ก็ต้องคอยหาโอกาสอยู่เสมอ ไม่ทอดอาลัยหรือทอดยเสียก่อน หากเมื่อใดมีโอกาสดังกล่าวก็ต้องมีความฉับไวเข้าประชิดทันที ไม่ปล่อยให้ประโยชน์ผ่านเลยไปเปล่า เรื่องเช่นนี้พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างที่ดีมาก จะแสดงธรรมทุกครั้ง พระองค์ก็ทรงรอจังหวะและโอกาสเหมือนกันเช่น ครั้งหนึ่งในวันมาฆปุรณมี พระองค์ประทับอยู่ที่พระเวฬุวันมหาวิหาร พระสงฆ์สาวกจำนวน ๑,๒๕๐ รูปมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น ะองค์เห็นว่าเป็นโอกาสที่เหมาะสม จึงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่พระสงฆ์เหล่านั้น เพื่อเป็นหลักการของพระพุทธศาสนา และให้พระสงฆ์นำไปปฏิบัติเป็นหลักยึดถือร่วมกันเพื่อให้เป็นไปในแนวเดียวกัน เพราะพระสงฆ์เหล่านั้นจำเป็นจะต้องแยกย้ายกันไปประกาศเผยแผ่พระศาสนา

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตาย ตัดตันทามานะทิฏฐิเสีย ก็จะมีผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ แต่กลวิธีใดที่จะให้การสอนได้ผลดีที่สุดก็จะทรงใช้

กลวิธีนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติไม่รู้สีกว่าแพ้ บางคราวเมื่อเห็นสมควรแพ้ก็น้อมแพ้มเพื่อให้ผู้เรียน รู้สีกว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรข่มก็ต้องข่ม บางครั้งสมควรโอนอ่อนผ่อนตามก็ยอมตาม เมื่อเห็นสมควรขัดก็ต้องขัด เห็นสมควรคล้อยตามก็ต้องคล้อย ขณะใดเห็นสมควรปรอบก็ต้องปรอบ ดัง พระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “เกสึ เราย่อมฝึกบุรุษที่ควรฝึกด้วยวิธีอ่อนละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธี รุนแรงบ้าง ด้วยวิธีที่ทั้งอ่อนละมุนละไมและทั้งรุนแรงบ้าง”

๙) การลงโทษและการให้รางวัล มีคำกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณเอาไว้บทหนึ่งว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกอบรมชุมชนได้ดีเพียงนี้โดยไม่ต้องใช้อำนาจ” นั่นก็หมายความว่า การใช้ อำนาจขู่บังคับลงโทษ ไม่ใช่วิธีการฝึกคนของพระพุทธเจ้า อย่างไรก็ตามการลงโทษของพระพุทธเจ้า มี เหมือนกัน คือการลงโทษตนเองซึ่งมีทั้งทางธรรมและทางวินัย เพราะมีบทบัญญัติที่วางไว้เป็น กฎระเบียบพึงประพฤติอยู่แล้ว และบทบัญญัติเหล่านั้นของพระองค์ทรงวางเอาไว้โดยเห็นความชอบ ร่วมกันของสงฆ์ พร้อมทั้งมีบทกำหนดลงโทษไว้เบ็ดเสร็จ เมื่อผู้ใดล่วงละเมิดก็ถือว่าเป็นการทำผิดต่อ ส่วนรวม ต้องถ่ถอนความผิดของตน มิฉะนั้นจะไม่เป็นที่ยอมรับของหมู่สงฆ์ ส่วนในทางธรรมภิกษุที่ อบรมสั่งสอนไม่ได้จริงๆ พระองค์เห็นว่าเมื่อไม่ควรเป็นผู้ยอมให้ว่ากล่าวตักเตือนก็ทรงให้สงฆ์ใช้วิธีลง พรหมทัณฑ์ คือไม่พูด ไม่คบหาสมาคมด้วย ส่วนการให้รางวัล ก็ใช้วิธีการกล่าวชมเชยก่อกอง ส่วนมากเป็นไปในรูปแบบยอมรับคุณความดีของบุคคลนั้นๆ ที่ได้กระทำความดี เช่น กล่าวชมโดย ธรรม บางครั้งก็ยกย่องให้เป็นเอตทัคคะ คือเป็นผู้เลิศกว่าผู้อื่นเพื่อให้ผู้นั้นเกิดความมั่นใจในการ ปฏิบัติดีและการกระทำความดีของเขา แต่ไม่ได้เอาความเก่งนั้นไปข่มคนอื่น บางครั้งก็ทรงข่มเอาไว้ เพื่อแก้การเข้าใจผิดอาจจะมีเกิดขึ้นได้ ให้ทำในสิ่งที่ถูกต้องเท่านั้น

๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจต่างครั้งต่างวาระกันย่อมมี ลักษณะแตกต่างกันไปไม่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้านั้นพระองค์ทรงอาศัยปฏิภาณไหวพริบ คือ ความสามารถเฉพาะตัวในการประยุกต์หลักการวิธีการและเทคนิคต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน

ดังนั้น การเผยแผ่ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ พระสืวลีเป็นพระเถระที่ผ่าน การศึกษาอบรมจากสำนักพระอุปัชฌาย์จารย์ ได้ทำหน้าที่พุทธสาวกมาอย่างต่อเนื่องและยาวไกล แม้การเผยแผ่จะไม่ได้มีบทบาทที่เด่นชัด แต่ด้วยความมีบารมีของท่านด้านการมีลาภสักการะ ส่งผลให้ ท่านมีส่วนอย่างยิ่งในการเผยแผ่ธรรม

สรุปว่า พระสืวลีเถระ เป็นพระอัครสาวกผู้เปี่ยมล้นด้วยคุณความดี มีองค์ความรู้ในตนที่ เปี่ยมล้น มีความสามารถหลากหลาย แต่ไม่โดดเด่นเท่ากับการที่ท่านมีบารมีด้านลาภสักการะ ซึ่ง บารมีด้านนี้เอง เป็นกำลังสำคัญยิ่งในการสนับสนุนกิจการเผยแผ่พระศาสนาด้านอื่นๆ ได้อย่าง กว้างขวาง เพราะท่านมีคุณสมบัติตรงตามทฤษฎีที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้^{๑๖} คือ

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๒๕-๒๗.

๑. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ในฐานะเป็นที่สบายและสนิทสนม ขวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม ผู้ที่ทรงคุณสมบัติเช่นนี้ได้ ต้องฝึกกิริยามารยาทให้เรียบร้อย นุ่มนวล สง่างามในทุกอิริยาบถ ทุกบรรยากาศ มีความสะอาดทั้งกาย วาจา ใจ คือ กายสะอาด ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะร่างกายสะอาด นุ่งห่มเสื้อผ้าสะอาดเรียบร้อยเท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงการไม่แปดเปื้อนด้วยอบายมุขทั้งหลาย ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่เจ้าชู้ ไม่เสพสุรายาเมา วาจาสะอาด คือรู้จักสำรวมในคำพูด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ส่อเสียด ยกตนข่มท่าน พูดให้ถูกกาลเทศะ ใจสะอาด เป็นความบริสุทธิ์ที่อยู่ภายใน ใจมีความสง่างามยิ่งกว่าดวงอาทิตย์ตอนเที่ยงวัน แม้จะมองไม่เห็นแต่ก็รู้ได้จากกิริยาอาการที่สดชื่นแจ่มใส ร่าเริง ใบหน้าที่อัมเอม เบิกบานอยู่เป็นนิจ ความน่ารักของกัลยาณมิตร มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งแฝงอยู่มากมาย เป็นความน่ารักที่ไม่มีความเสื่อมสลายไปตามวัยตามสังขารสมควรที่สาธุชนทั้งหลายจะฝึกฝนตัวให้ได้คุณสมบัติเช่นนี้ไว้ เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และเป็นแบบอย่างแก่อนุชนรุ่นหลังสืบไป

๒. ครุ เป็นที่เคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย เพราะเป็นบุคคลที่อุดมด้วยปัญญาทั้งทางโลก และทางธรรมอย่างพร้อมมูล จนกระทั่งตระหนักและซาบซึ้งได้ดีว่า อะไรถูกอะไรผิด อะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรอะไรไม่ควร อะไรเป็นบุญอะไรเป็นบาป แล้วดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง ที่เป็นบุญเป็นกุศลอย่างมั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวต่อความยั่วยวนของสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ใจตกต่ำ เป็นคนรักความยุติธรรมเป็นที่สุด ไม่ว่าต่อหน้าอย่างไร ลับหลังต้องอย่างนั้น มีความเมตตากรุณาอยู่เป็นนิจกับทุกคนที่เกี่ยวข้อง คุณสมบัตินี้จะหลอมให้กัลยาณมิตรเป็นที่น่าเคารพของชนทั้งหลาย

๓. ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทาให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ เป็นบุคคลที่ทรงความรู้ มีภูมิปัญญาเป็นเลิศ ทั้งทางโลกและทางธรรม ความฉลาดปราดเปรื่องมีมากจนเป็นที่ยอมรับของทุกคนในวงการ เป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ สามารถอันยอดเยี่ยม ใครๆ ก็อยากจะทำตัวเป็นศิษย์ มีความอาจหาญร่าเริงที่จะประกาศให้ชาวโลกได้รับรู้ถึงคุณความดีของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของกัลยาณมิตรข้อนี้ แม้จะไม่ฉลาดปราดเปรื่องมาก แต่อย่างน้อยต้องมีความสามารถแก้ไขความเห็นผิดของศิษย์ได้ มีอุบายวิธีทำให้ศิษย์ตั้งตนอยู่ในสัมมาทิฐิได้ ทำให้ศิษย์เกิดความเลื่อมใสอย่างแท้จริง

๔. วตฺตา จ เป็นนักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี เป็นบุคคลที่รู้จักพูดชี้แจงให้เข้าใจ มีความสามารถพูดโน้มน้าวให้ทำตาม ในสิ่งที่ดีมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ กัลยาณมิตรจึงควรศึกษาหลักจิตวิทยาในการเข้าถึงจิตใจของบุคคลต่างๆ หาโอกาสฝึกพูด ให้เหตุให้ผล ให้เหมาะสมกับบุคคลและโอกาส

เพราะกัลยาณมิตรต้องพบปะกับบุคคลทุกเพศ วัย หลายฐานะ กัลยาณมิตรต้องให้คำแนะนำปรึกษาที่ดีที่ควร อย่าให้ผู้ที่มาพบเราต้องจากไปด้วยความผิดหวัง

๕. วจนกขโม เป็นผู้อุตุนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคาปรึกษา ชักถาม คาเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อุตุน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว เป็นบุคคลที่พร้อมจะรับฟังคำปรึกษาชักถาม อยู่เสมอ อุตุนฟังได้แม้เรื่องไร้สาระ ไม่เบื่อหน่าย ไม่รำคาญ เราจึงต้องอุตุนให้อภัย รักษาอารมณ์ให้เยือกเย็นอยู่เสมอ

๖. คมกิริณจ กถ กตดา เป็นผู้พูดด้วยถ้อยคำลึกซึ้งได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยาก ซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป เป็นบุคคลที่สามารถนำเรื่องที่ยกมาอธิบายให้เกิดภาพพจน์เข้าใจง่าย แม้เรื่องราวที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับชีวิต เกี่ยวกับหัวข้อธรรมะที่ยากๆ ก็สามารถหาเรื่องอุปมาอุปมัยให้เข้าใจอย่างง่าย

๗. โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐานะ คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล เหลาะแหละแะหลงทาง ผู้เป็นนักเผยแผ่ธรรม ต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่รักใคร่ พอใจ เป็นที่เคารพ ควรสรรเสริญลาดในการพูด อุตุนต่อถ้อยคำส่อเสียดวิจารณ์ ถ้าจะพูดสิ่งใดต้องพูดถ้อยคำที่แสดงถึงลึกซึ้งกินใจ สร้างความประทับใจ ไม่สร้างความแตกแยกแตกสามัคคี พูดในลักษณะที่จะไม่ชักนำในทางที่ไม่ดี ฐานะเหล่านี้มีอยู่ในภิกษุใด ภิกษุนั้นเป็นมิตรแท้ มุ่งอนุเคราะห์แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้ประสงค์จะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้น แม้จะถูกขบไล่ เหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย^{๑๗}

พระสิวลีเถระ เป็นผู้มีความสมบูรณ์พร้อมในเรื่องของกัลยาณมิตร เพราะความมีคุณธรรมด้านกัลป์ญาณธรรม ๗ ประการ “ประการที่หนึ่งท่านเป็นผู้มาจากราชตระกูล ความน่าเคารพเกรงขามมีพร้อมสมบูรณ์ ประการที่สอง วางตนในฐานะที่เป็นผู้มาจากรตระกูลที่สูงส่ง ประการที่สาม มีปัญญาในฐานะที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาดี ประการที่สี่เป็นผู้มีวาจาไพเราะเป็นนักพูดที่สุภาพอ่อนโยน ความเป็นพระสงฆ์สามารถส่งเสริมให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเคารพในผู้อื่นยกย่องผู้อื่น รู้จักการใช้ถ้อยคำและการมีวาจาสุภาพ ประการที่ห้า รู้จักอดทนอดกลั้น ไม่หวั่นไหวเมื่อได้รับการนิทาหรือสรรเสริญ ประการที่หก รู้จักการใช้วาจาและถ้อยคำที่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นคุณสมบัติเฉพาะสำหรับพระสงฆ์ต้องมี ประการสุดท้าย คือ ประการที่เจ็ด การไม่ชักจูงแนะนำในทางที่ผิด ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะอยู่แล้วสำหรับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ที่ต้องวางตนให้อยู่เหนือความขัดแย้ง และแนะนำสั่งสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ”^{๑๘}

สรุป บทบาทและคุณสมบัติของนักเผยแผ่นั้น มีอยู่ในตัวพระสิวลีอย่างครบถ้วน แต่คุณสมบัติเหล่านี้ไม่เป็นที่รู้จักทั่วไปเพราะว่าตัวท่านเป็นสามเณรและใช้ชีวิตหลักเป็นพระอรหันต์ใน

^{๑๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต), (สัมภาษณ์ : ๒๑/๔/๒๕๕๖).

^{๑๘} พระครูนิพนธ์นาพันดารา (เอนก ขนดีโก), (สัมภาษณ์ : ๑๕/๓/๒๕๕๕).

ฐานะสามเณรประมาณ ๑๓ ปี เมื่อบวชเป็นพระก็ต้องอยู่ในสังคมพระในฐานะพระใหม่หรือพระนวกะ จนกว่าจะครบพรรษา ๕ จนจะพ้นความเป็นพระใหม่ และต้องดำรงตนอยู่ตามลำดับอาวุโส เพราะพระพุทธศาสนาเคารพกันด้วยอายุพรรษาไม่ใช่ชาติตระกูลและอายุกาลเวลา

๓.๒ บทบาทของพระสีวลีเถระในการบำรุงพระภิกษุสงฆ์

บทบาทของพระสีวลีเถระในด้านการบำรุงพระภิกษุสงฆ์นี้ สามารถพิจารณาได้จากการที่ท่านได้ช่วยงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง พระไตรปิฎกอังคุตตรนิกาย เอกนิบาตร อรรถกถา ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า

สมัยหนึ่ง พระขทิวณียเรวตเถระ ซึ่งเป็นน้องชายของพระสารีบุตร ได้หนีการแต่งงานที่บิดามารดาจัดการให้ มาขอบวชในสำนักพระภิกษุ ซึ่งมีภิกษุอยู่ประมาณ ๓๐ รูป เหล่าพระภิกษุสอบถามดูทราบว่าเป็นน้องชายของพระสารีบุตร ที่ท่านได้เคยแจ้งไว้ก่อนว่าถ้าน้องชายมาขอบวชก็อนุญาตให้บวชได้ จึงได้ทำการบวชให้แล้วส่งข่าวมายังท่านพระสารีบุตร เมื่อพระสารีบุตรทราบข่าวดังนั้น จึงกราบทูลพระพุทธเจ้าเพื่อขอไปเยี่ยม พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบว่าพระเรวตะเริ่มทำความเพียรเจริญวิปัสสนา จึงทรงห้ามพระสารีบุตรถึง ๒ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ เมื่อพระสารีบุตรทูลอ่อนวอนอีก ทรงทราบว่า พระเรวตะบรรลुพระอรหัตแล้วจึงทรงอนุญาตและตรัสว่าจะทรงไปด้วยพร้อมเหล่าพระสาวกอื่น พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นบริวาร ก็ได้เสด็จออกไปด้วยพระประสงค์ว่าจะไปเยี่ยมพระเรวตะ ครั้นเดินทางมาถึง ณ ที่แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นหนทาง ๒ แพร่ง พระอานนเถระกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญตรงนี้มีหนทาง ๒ แพร่ง ภิกษุสงฆ์จะไปทางไหน พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า อานนท์หนทางไหน เป็นหนทางตรง

พระอานนท์กราบทูลว่า หนทางตรงมีระยะประมาณ ๓๐ โยชน์ แต่เป็นหนทางที่มีมนุษย์ ส่วนหนทางอ้อมมีระยะทาง ๖๐ โยชน์ เป็นหนทางสะดวกปลอดภัย มีภิกษุอาศัยทาง

พระพุทธเจ้าตรัสว่า อานนท์ สีวลีได้มาพร้อมกับพวกเรามีใช่หรือ

พระอานนท์กราบทูลว่า ใช่ พระสีวลีมาแล้วพระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นพระสงฆ์จงไปตามเส้นทางตรงนั้นแหละ เราจักได้ทดลองบุญของพระสีวลี

พระพุทธเจ้ามีพระภิกษุสงฆ์เป็นบริวาร เสด็จขึ้นสู่เส้นทาง ๓๐ โยชน์ เพื่อจะทรงทดลองบุญของพระสีวลีเถระจำเดิมแต่ที่ได้เสด็จไปตามหนทาง หมู่เทวดาได้เนรมิตพระนครในที่ทุกๆ โยชน์ ช่วยกันจัดแจงพระวิหารเพื่อเป็นที่ประทับและที่อยู่แต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขพวกเทวบุตรได้ถือเอาข้าวยาคุและของเคี้ยวเป็นต้น ไปเที่ยวถามอยู่ว่า พระผู้เป็นเจ้าสีวลีไปไหน ดังนี้แล้ว จึงไปหา

พระเถระ พระเถระจึงให้นำเอาสักการะและสัมมานะเหล่านั้นไปถวายพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าพร้อมทั้งบริวารเสวยบุญของพระสวีสเถระผู้เดียว ได้เสด็จไปตลอดทางกันดารประมาณ ๓๐ โยชน์ฝ่ายพระเรวตเถระทราบการเสด็จมาของพระพุทธรเจ้า จึงนิรมิต พระคันธกุฎีเพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้านิรมิตเรือนยอด ๕๐๐ ที่จกกรม ๕๐๐ และที่ปักกลางคืนและที่ปักกลางวัน ๕๐๐ พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ใน สำนักของเรวตเถระนั้นสิ้นกาลประมาณเดือนหนึ่ง แม้ประทับอยู่ ในที่นั้น ก็เสวยบุญของพระสวีสเถระนั่นเอง แม้พระพุทธรเจ้าทรงพาภิกษุสงฆ์ไป เสวยบุญของพระสวีสเถระ ตลอดการประมาณเดือนหนึ่งนั้นแลอีก เสด็จเข้าไปสู่บุพพาราม ตามลำดับ^{๑๙}

ดังนั้น ในประเด็นบทบาทของพระสวีสเถระในการบำรุงพระภิกษุสงฆ์นี้ สามารถพิจารณาได้จากเนื้อความข้างต้น กล่าวคือ ตลอดหนทาง ๖๐ โยชน์ที่พระพุทธรเจ้าพร้อมด้วยหมู่พระภิกษุสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูป เดินทางไปสู่ที่อยู่ของพระเรวตเถระและอยู่ประทับพร้อมด้วยหมู่พระภิกษุสงฆ์ตลอด ๑ เดือนนั้น พระพุทธรเจ้าและหมู่พระภิกษุสงฆ์อาศัยบุญ กล่าวคือ ลาภสักการะส่วนตัวของพระสวีสเถระทั้งนี้ด้วยอำนาจแห่งเหล่าเทพยดาที่ดลบันดาลให้เกิดขึ้นด้วยผลบุญบารมีของพระสวีสเถระนั่นเอง

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสวีสเถระในการบำรุงพระภิกษุสงฆ์นี้ ท่านสามารถปฏิบัติได้อย่างดีเยี่ยม เพราะไม่ว่าท่านจะที่ไหน จำพรรษาที่ใด ก็ทำให้หมู่พระภิกษุสงฆ์ในที่นั้น อาวาสนั้นพลอยได้รับการบำรุงด้วยปัจจัย ๔ จากเหล่าพุทธบริษัทไม่ขาด ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็เพราะท่านมีบุญญาธิการมาก มากไปด้วยลาภสักการะ เป็นเลิศในด้านนี้เอง

๓.๓ บทบาทของพระสวีสเถระในฐานะเอตทัคคะผู้มีลาภมาก

พระสวีสในฐานะเอตทัคคะผู้มีลาภมาก ซึ่งเป็นไปตามความปรารถนาที่ท่านได้ปรารถนาไว้ในชาติปางก่อน แสดงให้ทราบถึงความสำคัญของพระมหาสาวกหรือที่เรียกว่า พระอสีติมหาสาวกที่ได้รับเอตทัคคะนั้นมีอยู่ ๒ ประการ ได้แก่

๓.๓.๑ คุณลักษณะสำคัญส่วนตน

คุณลักษณะพิเศษคือคุณลักษณะเฉพาะ ตามนิยามและความหมายของราชบัณฑิตยสถาน ที่ให้ความหมายไว้ว่า “หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะตัว หรือลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์ ไม่มีใครเหมือน และไม่เหมือนใคร”^{๒๐} คุณลักษณะพิเศษเฉพาะนี้ ส่วนมากจะอยู่ในกลุ่มของพระ

^{๑๙} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๕๗.

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๐๑.

อสีติมหาสาวกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศในด้านใดด้านหนึ่ง และมีเกณฑ์ในการตัดสินความเป็นผู้เลิศอยู่ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ได้รับยกย่องตามเรื่องที่เกิด หมายความว่า พระอสีติมหาสาวกรูปนั้น ๆ ได้แสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏโดยสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๒. ได้รับยกย่องตามทีละสมบุญมาแต่อดีต หมายความว่า พระอสีติมหาสาวกรูปนั้น ๆ ได้สร้างบุญสั่งสมมาแต่อดีตชาติพร้อมทั้งตั้งใจปรารถนาเพื่อบรรลุตำแหน่งเอตทัคคะนั้นด้วย

๓. ได้รับยกย่องตามความเชี่ยวชาญ หมายความว่า พระอสีติมหาสาวกรูปนั้น ๆ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเป็นพิเศษ

๔. ได้รับยกย่องตามทีมีความสามารถเหนือผู้อื่น หมายความว่า พระอสีติมหาสาวกรูปนั้น ๆ มีความสามารถในเรื่องที่ทำให้ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะเหนือกว่าพระสาวกรูปอื่นๆ ที่มีความสามารถอย่างเดียวกันคุณลักษณะสำคัญที่เกิดจากความเป็นผู้ได้บำเพ็ญบารมีมามาก การได้บรรลุอภิญญา และความเป็นผู้มีเถรธรรม^{๒๑}

คุณลักษณะพิเศษนี้เกิดจากอานิสงส์ของความเป็นผู้ได้บำเพ็ญบารมีมามาก หมายถึง การได้บำเพ็ญบารมีมาเพื่อเป็นพระมหาสาวกไว้หลายต่อหลายชาติ ปรมัตถทีปนี กล่าวว่า “พระสาวกของพระพุทธเจ้าใช้ว่าจะจะเป็นพระมหาสาวกได้ทุกรูป ท่านที่บำเพ็ญบารมีมาเพื่อการนี้เท่านั้นจึงจะเป็นได้ และต้องบำเพ็ญบารมีสิ้นระยะเวลา ๑๐๐,๐๐๐ กัป นอกจากบำเพ็ญบารมีสิ้นระยะเวลา ๑๐๐,๐๐๐ กัปแล้ว พระอสีติมหาสาวกยังต้องบำเพ็ญ ‘คตปัจจาคตวัตร’ อยู่ตลอดเวลาประกอบอีกด้วย ปรมัตถทีปนี กล่าวว่า “วัตรนี้ผู้ที่ปรารถนาเป็นพระมหาสาวกต้องบำเพ็ญ มิเช่นนั้นแล้วก็ไม่สามารถบรรลุถึงความเป็นพระมหาสาวกได้เลย” การได้บรรลุอภิญญา หมายถึง การได้บรรลุความรู้ชั้นสูง ความรู้ชั้นสูงเรียกว่า อภิญญา มี ๖ คือ

(๑) อิทธิวิธี ความรู้ที่ทำให้สามารถแสดงฤทธิ์ได้

(๒) ทิพพโสต ความรู้ที่ทำให้เกิดหูทิพย์

(๓) เจโตปริยญาณ ความรู้ทำให้รู้ใจผู้อื่นได้

(๔) ปุพเพนิวาสานุสสติ ความรู้ทำให้ระลึกชาติได้

(๕) ทิพพจักขุ ความรู้ทำให้เกิดตาทิพย์

(๖) อาสวักขยญาณ ความรู้ทำอาสวะให้สิ้นไป^{๒๒}

การมีคุณลักษณะพิเศษนี้เกิดจากความเป็นผู้มีเถรธรรม หมายถึง ความเป็นผู้มีธรรมที่ทำให้เป็นผู้มั่นคง ประกอบด้วย

^{๒๑} บรรจบ บรรณรุจิ, อสีติมหาสาวก, หน้า ๖-๗.

^{๒๒} อภ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๒๗๓/๓๑๑.

- (๑) รัตตัญญู เป็นผู้รู้ราตรี หมายถึง บวชมานานและรู้เห็นกิจการทรงจำเรื่องราวต่างๆ ไว้ได้มาก
- (๒) สีสวา เป็นผู้มีศีล หมายถึง เคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลายและสำรวมกายวาจาใจ
- (๓) พหุสสุตะ เป็นพหูสูต หมายถึง ทรงความรู้ไว้มาก
- (๔) สวาคตปาฏิโมกขะ เป็นผู้ทรงจำปาฏิโมกข์ได้ดี หมายถึง ทรงจำพระวินัยได้คล่องแคล่ว ชำนิชำนาญ สามารถวินิจฉัยได้ดี
- (๕) อธิกรณสมุปปาหุสสมกุสละ เป็นผู้ฉลาดในการระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น หมายถึง เมื่อเกิดเรื่องราวไม่สงบขึ้นในสงฆ์ สามารถหาทางระงับปัญหานั้นได้
- (๖) ฌัมมกามะ เป็นผู้ใคร่ในธรรม หมายถึง รักความรู้ รักความจริง ยินดีในการพิจารณาธรรม
- (๗) สันตุฎฐะ เป็นผู้ยินดีในของที่ตนมี หมายถึง ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้
- (๘) ปาสาทิกะ เป็นผู้นำเลื่อมใส หมายถึง เป็นผู้มื่อริยาบถ รวมทั้งกิริยาอาการเรียบร้อย ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใส
- (๙) ฌานลาภี เป็นผู้ได้ฌาน หมายถึง เป็นผู้บรรลุลุฌานและมีความคล่องแคล่วในฌาน ๔ อันเป็นเครื่องทำให้อยู่เป็นสุขในชีวิตประจำวัน
- (๑๐) อนาสวเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ เป็นผู้บรรลุเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ สิ้นอาสวะ หมายถึง ละระาคะและอวิชชาได้จนทำให้กิเลสสิ้นไป^{๒๓}

สรุปว่า พระมหาสาวกหรือพระอสีติมหาสาวก แม้จะมีเถรธรรมไม่ครบหรือมีแตกต่างกัน แต่ที่ต้องมีเหมือนกันคือ ข้อ ๑๐ ซึ่งหมายความว่า พระอสีติมหาสาวกทุกรูปต้องเป็นพระอรหันต์ แม้ว่าบางรูปขณะที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมอยู่ยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แต่ก็สำเร็จได้ภายหลังพุทธปรินิพพาน ท่านเหล่านั้นได้สร้างคุณูปการที่สำคัญยิ่งกับพระพุทธศาสนา เช่น ด้านการเผยแผ่ การรักษาศรัทธาต่อพุทธบริษัท การนำพระพุทธศาสนาออกไปสู่นานาอารยะประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทย ซึ่งรับเอาพุทธศาสนาเข้ามา เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ โดยการส่งสมณทูตมาเผยแผ่พุทธศาสนายังย้านนี้ โดย พระเจ้าอโศกมหาราช และพระพุทธศาสนาก็ได้หยั่งรากลึกสู่ชีวิตของชาวไทยทั้งประเทศเพื่อนบ้านก็มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติทั้งสิ้น

๓.๓.๒ คุณลักษณะพิเศษที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

คุณลักษณะข้อนี้เป็นผลมาจากความสามารถเฉพาะตัวของพระมหาสาวก และเกิดจากผลงานที่ส่งผลต่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑) ความสามารถเฉพาะตัว

^{๒๓} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๙๘/๒๑๕.

พระมหาสาวกแต่ละรูปมีความสามารถเฉพาะตัวแตกต่างกันออกไป จนดูเหมือนว่าจะเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในด้านต่างๆ ได้ อาทิ พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าด้านรัตตัญญู พระสารีบุตร เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าด้านมีปัญญามากพระมหาโมคคัลลานะ เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าด้านมีฤทธิ์มากความสามารถดังกล่าวนี้แม้จะเป็นความสามารถเฉพาะตัวแต่ก็เป็นไปเพื่อส่วนรวม เพราะพระอัสติมหาสาวกได้ใช้ความสามารถนี้ช่วยรับภารกิจของพระพุทธเจ้าในการประกาศพระพุทธศาสนาเพราะเหตุที่มีความสามารถเฉพาะตัวนี้เอง พระอัสติมหาสาวกจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ตามเสด็จที่ดีเลิศ ตามปกติพระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จไปในที่ใด ย่อมมีพระสาวกแวดล้อมตามเสด็จไปด้วยเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนั้นมีพระอัสติมหาสาวกรวมอยู่ด้วย ดังปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า “วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์พร้อมด้วยพระอัสติมหาเถระ โดยมีภิกษุ ๕๐๐ รูปเป็นบริวาร”^{๒๔} และว่า “คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษาอยู่ในปราสาทของมิกคารมรดา ครั้นถึงวันมหาปวารณาเสด็จมาประทับอยู่ที่ชั้นล่างของปราสาท โดยมีพระมหาสาวกนั่งแวดล้อม”^{๒๕}

การมีบริวารตามเสด็จนั้นถือว่าเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ และถือเป็นเกียรติยศอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธเจ้าสง่างาม สุ่มังคลวิลาสถึงกล่าวถึงความสง่างามของพระพุทธเจ้าที่เกิดจากการมีพระอัสติมหาสาวกแวดล้อมขณะเดินทางไกล ระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองนาลันทาในคราวหนึ่งว่า “ก็วันนั้นแลพระอัสติมหาสาวกส่วนใหญ่นั่งห่มผ้าบังสุกุลมีสีดั่งเมฆ เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ถือไม้เท้าราวกะชั่งตระกูลคันธวงศ์ที่ถูกฝึกหัดมาอย่างดี ปราศจากโทษแล้ว คายโทษแล้ว ทำลายกิเลสแล้ว สางเครื่องรุงรังแล้ว ตัดเครื่องผูกพันได้ขาดแล้วพากันห้อมล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น พระองค์เองทรงปราศจากราคะแล้ว แวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้ปราศจากราคะแล้ว พระองค์เองทรงปราศจากโทสะแล้ว แวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้ปราศจากโทสะแล้ว พระองค์เองผู้ปราศจากโมหะแล้ว แวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้ปราศจากโมหะแล้ว พระองค์เองทรงปราศจากตัณหาแล้ว แวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้ปราศจากตัณหาแล้ว พระองค์เองทรงหมดกิเลสแล้ว แวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้หมดกิเลสแล้ว พระองค์เองตรัสรู้แล้ว แวดล้อมไปด้วยภิกษุผู้ตรัสรู้ตาม ราวกะว่าไกรสรราชสีห์แวดล้อมไปด้วยมฤคชาติ ราวกะว่าดอกกรรณิการแวดล้อมไปด้วยเกสร ราวกะว่าพญาช้างฉัททันต์แวดล้อมไปด้วยช้าง ๘,๐๐๐ เชือก ราวกะว่าพญาหงส์อัฐรรฐแวดล้อมไปด้วยหงส์ ๘๐,๐๐๐ ตัว ราวกะว่าพระเจ้าจักรพรรดิแวดล้อมไปด้วยเสนางคนิกร ราวกะว่าท้าวสักกเทวราช

^{๒๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๖, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๓๙.

^{๒๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๐.

แวดล้อมไปด้วยหมู่เทวดา รวากะว่าท้าวหาริตมหาพรหมแวดล้อมไปด้วยหมู่พรหม เสด็จดำเนินไปด้วย พุทธลีลาอันหาที่เปรียบมิได้ ที่ใครๆ คิดไม่ถึง ซึ่งบังเกิดด้วยผลบุญที่ทรงสั่งสมมาตลอดเวลาอันหาประมาณมิได้ สง่างามคล้ายดวงจันทร์โคจรตลอดพื้นที่หมื่นพร ฉะนั้น”^{๒๖}

โดยเหตุที่พระมหาสาวกมีความสามารถดังกล่าว จึงมีผลออกมาเป็นการให้สังคมยอมรับ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่พระและฆราวาสเมื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว มักจะถือโอกาสไปนมัสการพระ อสีติมหาสาวกด้วย ดังปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า “ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในเมืองโกสัมพี มีลาภเกิดขึ้นแก่พระองค์และพระสาวกมากมาย มีผู้คนถือเครื่องสักการะ อาทิ ผ้าและยาไปวัดแล้ว เทียวหาคว่า พระศาสดาประทับนั่งอยู่ที่ไหน พระสารีบุตรนั่งอยู่ที่ไหน พร้อมทั้งเทียวหาของที่หนึ่งของ พระอสีติมหาสาวกรูปอื่นๆ ด้วย”^{๒๗} ในทำนองเดียวกัน พระสาวกทั่วไปเมื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จะไปไหว้พระอสีติมหาสาวกด้วย อรรถกถาธรรมบทเล่าว่า “พระเถระผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรรูปหนึ่งส่งศิษย์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับสั่งว่า เธอทั้งหลายจงไปถวายบังคมพระศาสดาตามที่ฉันบอกแล้ว และจงไปไหว้พระอสีติมหาสาวกด้วย” และว่า “ต่อมาพระเถระรูปนั้นมาเฝ้าพระศาสดาเอง เก็บบาตรและจีวรไว้ในสำนักพระเถระผู้เป็นสหายแล้ว จากนั้นจึงไปถวายบังคมพระศาสดาและไหว้พระมหาเถระ ครั้นแล้วจึงกลับมายังที่อยู่ของพระเถระผู้เป็นสหาย”^{๒๘}

นอกจากนี้ พระมหาสาวกด้วยกัน หลังจากเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วก็จะถือโอกาสไปมาหาสู่กัน ดังปรากฏในปรมัตถทีปนีวว่า “หลังจากบรรลอรหัตผลแล้ว พระขทิรวนิยเรวตะได้ไปยังที่บำรุงของพระศาสดา และของพระมหาเถระมีพระธรรมเสนาบดี เป็นต้น ตามเวลาอันเหมาะสม”^{๒๙}

๒) ผลงาน

พระมหาสาวกได้แสดงผลงานออกมา ด้วยการช่วยพระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายและรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ การช่วยพระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายนั้น ปรากฏให้เห็นเด่นชัดแต่แรกแล้วนั่นคือ หลังจากได้ บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระพุทธศาสนาตามลำพังพระองค์เดียวอยู่ระยะหนึ่ง กระทั่งได้พระสาวก ๖๐ รูป ต่อมาทรงเห็นว่าพระสาวกเหล่านั้นสามารถเป็นกำลังสำคัญ ของพระองค์ได้ จึงทรงส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาในที่ต่างๆ วันที่ส่งพระสาวกออกไปประกาศพระพุทธศาสนา นั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์
ขอเธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขเกษมแก่ชนหมู่มาก เพื่อ

^{๒๖} ที.ม.อ. (บาลี) ๔/๖๔.

^{๒๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระอัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๑, หน้า ๑๗๙-๒๐๒.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๘-๒๑๕.

^{๒๙} ชุ.เถร.อ. (บาลี) ๒๖/๓๘๓.

อนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมวลมนุษย์ ขอเธอทั้งหลายอย่าได้ไปร่วมทางเดียวกัน ๒ รูป จงแสดงธรรมให้งามในเบื้องต้น ให้งามในท่ามกลาง และให้งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ให้พร้งพร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะให้บริบูรณ์บริสุทธิ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธูลีคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เมื่อไม่ได้ฟังธรรมจักพากันเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณิคมเพื่อแสดงธรรม^{๓๐}

ครั้นแล้วพระสาวกเหล่านั้นก็แยกย้าย กันไปประกาศพระพุทธศาสนา และปรากฏว่าในบรรดาพระสาวก ๖๐ รูป มีพระอสีติมหาสาวกรวมอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง พระอสีติมหาสาวกรูปที่สร้างประวัติศาสตร์สำคัญไว้ในพระพุทธศาสนา คือ พระอัสสชิโดยท่านได้แสดงธรรมโปรดปริพาชกอุปติสสะให้ได้บรรลุโสดาปัตติผล แล้วปริพาชกอุปติสสะนั่นเองก็ได้แสดงธรรมที่บรรลุแก่ปริพาชกโกณฑิยะผู้สหายให้ได้บรรลุโสดาปัตติผลเช่นกัน ต่อมาปริพาชกทั้ง ๒ ได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งให้เป็น พระอัครสาวก ปริพาชกอุปติสสะเป็นที่รู้ จักกันในนามว่า ‘พระสารีบุตร’ ส่วนปริพาชกโกณฑิยะเป็นที่รู้จักกันในนาม ‘พระมหาโมคคัลลานะ’ ทั้ง ๒ ท่านได้เป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยพระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนา

นอกจากพระอัครสาวกทั้ง ๒ นี้แล้ว พระอสีติมหาสาวกรูปอื่นๆ ก็มีผลงานอยู่ เหมือนกัน พระไตรปิฎกกล่าวถึง พระมหากัสสปะ พระมหากัจจายนะ พระมหาโกณฑิยะ พระมหากัปปินะ พระมหาจุณทะ พระเวระตะ พระอาณนท และพระมหาสาวกรูปอื่นๆ ว่า แต่ละท่านนั้นมีศิษย์ที่ต้องแนะนำ พรา้สอนท่านละ ๑๐ รูปบ้าง ๒๐ รูปบ้าง ๓๐ รูปบ้าง ๔๐ รูปบ้าง ขณะจำพรรษาอยู่กับพระพุทธเจ้า ณ วัดบุพพาราม

นอกจากเป็นกำลังสำคัญในการช่วยประกาศพระพุทธศาสนาแล้ว พระอสีติมหาสาวกยังเป็นกำลังสำคัญในการช่วยรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ จะเห็นได้ จากคราวหนึ่ง พระสารีบุตรทูลถามพระพุทธเจ้าถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคง พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า การบัญญัติสิกขาบทและการแสดงปาฏิโมกข์ ทั้ง ๒ นี้เป็นเหตุให้พรหมจรรย์มั่นคง พระสารีบุตรจึงกราบบังคมทูลให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทและแสดงปาฏิโมกข์ ภายหลังพุทธปรินิพพาน พระมหากัสสปะผู้เป็นหนึ่งในบรรดาพระอสีติมหาสาวก ที่เหลืออยู่ไม่ก็รูป ก็ได้สร้างผลงาน ขึ้นสำคัญไว้ นั่น คือ เป็นกำลังสำคัญในการรักษาธรรมวินัยโดยชวนพระอรหันต์ ๔๙๙ รูป (รวมทั้งท่านด้วยเป็น ๕๐๐ รูป) ทำสังคายนาตามแนวทางที่พระสารีบุตรเสนอ ส่งผลให้คำสอนของพระพุทธเจ้ายังยืนสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ในคราวทำปฐมสังคายนานั้น นอกจากพระมหากัสสปะแล้ว ยังมีพระอสีติมหาสาวกรูปอื่นๆ ร่วมด้วย อาทิ พระอุบาลี และพระอาณนท และนอกจากพระอสีติมหาสาวกรูปที่กล่าวมานี้ พระอสีติ

^{๓๐}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

มหาสาวกรูปอื่นๆ ต่างก็ล้วนเป็นกำลังสำคัญในการรักษาธรรมวินัยให้มั่นคงด้วยการปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเหมาะสม และปฏิบัติชอบ ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวมานี้ของพระอสีติมหาสาวกเหล่านั้นสามารถรักษาพระศาสนาไว้ได้

ด้วยเหตุที่พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ไม่มีความกังวลเรื่องการก่อสร้างหรือการหาเงินสร้างวัดสร้างสิ่งก่อสร้างอันเป็นสาธารณสงเคราะห์ ปัจจุบันภายใต้พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๓๕ งานสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล ซึ่งอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าทั้งที่เป็นคำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็เป็นการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น “พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ไม่นิยมอยู่ในเมือง จะจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ แม้พระพุทธรูปองค์เอง ก็จะไปจาริกไปยังเมืองต่างๆ เพื่อทำหน้าที่สั่งสอนอบรมเวไนยสัตว์ที่อยู่ในข่ายแห่งการบรรลุมรรคผล ทุกครั้งที่ทรงเสด็จไปหากเป็นสินธุระกันดาร ผู้ที่จะต้องติดตามไปด้วยเสมอ คือ พระสิวลีเถระ เพราะท่านจะช่วยได้ในเรื่องการขนัน เพราะถ้ามีพระสิวลีเถระไป ไม่เว้นแม้เทวดา และรุกขเทวดา หรือแม้แต่คนและอสูรย์ ก็จะมาช่วยทำบุญ”^{๓๑} งานเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ แยกลักษณะได้ ดังนี้

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น ว่างภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้น รวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า

พระสิวลีเถระ ได้ทำหน้าที่พุทธสาวกด้านสาธารณสงเคราะห์มาอย่างต่อเนื่อง เพียงแต่ทำในลักษณะอยู่เบื้องหลังมากกว่าที่จะปรากฏอยู่เบื้องหน้า จึงไม่มีหลักฐานที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกมากนัก

^{๓๑} พระครูนิพนธ์นาชนนียากร (เอนก ขนดีโก), (สัมภาษณ์ : ๑๕/๓/๒๕๕๕).

เนื่องจากพระสวลีเถระเป็นพระอรหันต์ที่ได้รับการเป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทางผู้มีลาภมาก คนไทยเชื่อว่าผู้ใดได้บูชาพระสวลีเถระแล้ว จะได้รับโชคลาภเงินทองไหลมาเทมา ซึ่งคนไทยก็เชื่ออีกว่าเคยมีผู้หนึ่งเคยได้รับมาแล้วในสมัยพุทธกาลก็คือ มีหญิงสาวคนหนึ่งซึ่งเกิดในตระกูลพ่อค้ามีนามว่า “สุภาวดี” นางได้เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนา และนับถือพระสวลีเถระเป็นอย่างยิ่งเมื่อแม่มางได้ฟังธรรมจนลึกซึ้ง พระสวลีก็ให้ศีลและให้พรว่า “จงเจริญรุ่งเรืองด้วยทรัพย์สิน เงินทองจากการค้าขายเงินทองไหลมาเทมาสมความมุ่งมาดปรารถนาด้วยเถิด”^{๓๒} หลังจากที่นางสุภาวดีได้รับพรจากพระสวลีเถระแล้ว ไม่ว่านางและผู้เป็นบิดามารดาจะไปค้าขายที่ใด จะขายดีเป็นเทน้ำเทท่า มีแต่กำไรหลังไหลเข้ามาทุกครั้งไป ซึ่งนางสุภาวดีนั้นได้เป็นที่รู้จักของคนไทยเป็นอย่างดี ในฐานะสตรีผู้มีรูปโฉมงดงามและมีเสน่ห์ คือ “นางกวก” เป็นเทพปกรณัมที่มีชื่อเดิม “สุภาวดี” เป็นบุตรของพราหมณ์ และนางพราหมณ์ ชื่อว่า “สุจิตพราหมณ์ สุมณฑาพราหมณ์” ในสังคมไทยนับถือเทพปกรณัมองค์นี้มาก ในฐานะที่เป็นเทพแห่งโชคลาภและความมีเสน่ห์ พระภิกษุสงฆ์ ในพุทธศาสนาเมื่อทำตบแต่งหน้าที่เป็นนักสังคัมสังเคราะห์ หรืองานเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ มักจะมีนักวิชาการและบุคคลทั่วไปสนับสนุนการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา นอกจากสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นภาระงานที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติ เพราะเป็นหน้าที่ตามพระราชบัญญัติและเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง “พระสวลีเถระ ชีบซับความเป็นผู้ได้รับการจากการต้องทนทุกทรมานตนอยู่ในครรภ์ของมารดา ๗ ปี ตระหนักถึงความลำบาก จึงอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะสังคมสงฆ์ เมื่อต้องเดินทางเป็นเวลานานตามระยะทางที่ยาวไกล การขาดแคลนอาหารและการอดคัดัดสนด้านอาหาร ย่อมเกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติ เพราะคนหมู่มาก อาศัยพระสวลีที่เปี่ยมด้วยบารมีด้านลาภสักการะ จึงสามารถบรรเทาเบาบางด้านอาหารการกินได้อย่างมาก”^{๓๓}

สรุปว่า การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้และประสบภัยแล้ว ยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การ

^{๓๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๔๗.

^{๓๓} พระครูนิพนธ์นาทขัตติยากร (เอนก ขนดีโก), (สัมภาษณ์ : ๑๕/๓/๒๕๕๕).

ถวายสังฆทาน การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อรังหรือผู้ป่วยยากไร้การจัดให้มีโรงงาน การบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ

๓.๔ บทบาทของพระสี่ลี้ในฐานะพระอสีติมหาสาวก

ในพระพุทธศาสนานั้นมีตำแหน่ง “เอตทัคคะ” เป็นตำแหน่งทางพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาได้ประทานแต่งตั้งให้กับพุทธบริษัท คือ “ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศเด่นกว่าท่านอื่นๆ ในคุณนั้นๆ”^{๓๔} และแต่ละตำแหน่งพระบรมศาสดาประทานแต่งตั้งเพียงรูปเดียว ท่านเดียวเท่านั้น เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

- ๑) หมวดภิกษุ มีทั้งหมด ๔๑ รูป^{๓๕}
- ๒) หมวดภิกษุณี มีทั้งหมด ๑๓ รูป^{๓๖}
- ๓) หมวดอุบาสก มีทั้งหมด ๑๐ ท่าน^{๓๗}
- ๔) หมวดอุบาสิกา มีทั้งหมด ๑๐ ท่าน^{๓๘}

การที่พระบรมศาสดาทรงยกย่องพุทธบริษัททั้ง ๔ ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะนั้น พระพุทธองค์ทรงใช้หลักเกณฑ์และเหตุผล ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) โดยเหตุเกิดเรื่อง คือ ได้รับการยกย่องตามเรื่องที่เกิดขึ้น (อตถูปปตติโต) ได้แสดงความสามารถให้ปรากฏโดยสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- ๒) โดยการมาก่อน คือ ได้รับการยกย่องตามที่ได้สะสมบุญมาในอดีตชาติ (อาคมมโต) ได้สร้างบุญสะสมในด้านนั้นมาตั้งแต่อดีตชาติ พร้อมทั้งตั้งจิตปรารถนาเพื่อบรรลุตำแหน่งเอตทัคคะนั้นด้วย
- ๓) โดยเป็นผู้ชำนาญชำนาญ คือ ได้รับการยกย่องตามความเชี่ยวชาญ (จิณฺณวลีโต) มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเป็นพิเศษ

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๓๘.

^{๓๕} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖-๑๔๙/๒๔-๒๖.

^{๓๖} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๕๐/๒๖.

^{๓๗} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๕๑/๒๖-๒๗.

^{๓๘} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๕๒/๒๗.

๔) โดยเป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยคุณ คือ ได้รับการยกย่องตามความสามารถเหนือผู้อื่น (คุณาติเรกโต) มีความสามารถในเรื่องที่ทำให้ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ เหนือกว่าผู้อื่นที่มีความสามารถอย่างเดียวกัน^{๓๔}

ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต มีพระพุทฺธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พระอัญญาโกณฑัญญะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้รู้ราตรีนาน
พระสารีบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปัญญามาก
พระมหาโมคคัลลานะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีฤทธิ์
พระมหากัสสป เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงจุดดงศ์และสรรเสริญคุณแห่ง

ชุตงศ์

พระอนรุทธะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีทิพยจักขุฯ
พระภัททิยกาฬโคธานุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เกิดในตระกูลสูงฯ
พระลกุณฏกภัททิยะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีเสียงไพเราะ
พระปิณโฑลภารทวาชะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้บันลือสีหนาท
พระปุลณณมันตานีบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นธรรมกถึก
พระมหากัจจानะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้จำแนกอรรถแห่งภาษิตโดยย่อให้

พิสดาร

พระจุลปันถกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้้นฤมิตกายอันสำเร็จด้วยใจ
พระจุลปันถกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ฉลาดในการเปลี่ยนแปลงทางใจ
พระมหาปันถกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ฉลาดในการเปลี่ยนแปลงทาง

ปัญญา

พระสุภูติ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปรกติอยู่ด้วยความไม่มีกิเลส
พระสุภูติ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นทักษิณยบุคคล
พระเรวตขทิวรณิยะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้อยู่ป่าเป็นวัตร
พระกังขาเรวตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ยินดีในฌาน
พระโสณโกฬิวิสะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ปรารภความเพียร
พระโสณกุฏิกัณณะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีถ้อยคำไพเราะ
พระสีวลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีลาภ
พระวักลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยศรัทธา

^{๓๔} บรรจบ บรรณรุจิ, อสัติมหาสาวก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนศึกษาพุทธสถาน, ๒๕๓๗), หน้า ๖-๗.

ทั้งหลาย

พระราहुล เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ใคร่ต่อการศึกษา
 พระรัฐपालะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้บวชด้วยศรัทธา
 พระกุนทธานะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้รับสลาภก่อน
 พระวังคีสะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปฏิภาณ
 พระอุปเสนวังคันตบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้นำความเลื่อมใสมาโดยรอบ
 พระทัฬหะมัลลบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้จัดแจงเสนาสนะ
 พระปิลินทวัจฉะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นที่รัก เป็นที่ขอบใจของเทวดา

พระพาหิยทารุจีริยะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลัน
 พระกุมารกัสสปะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้แสดงธรรมได้วิจิตร
 พระมหาโกฏิฐิตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้บรรลุปฏิสัมภิตา
 พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นพหูสูต
 พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีสติ
 พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีมคฺติ
 พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีความเพียร
 พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นอุปัฏฐาก
 พระอรุเวลกัสสปะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้มีบริษัหมาก
 พระกาฬุทายี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทำสกุลให้เลื่อมใส
 พระพักกุละ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีอาพาธน้อย
 พระโสภิตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ระลึกชาติก่อนได้
 พระอุบาลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ทรงวินัย
 พระนันทกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้กล่าวสอนนางภิกษุณี
 พระนันทะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้คุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย
 พระมหากัปปินะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้กล่าวสอนภิกษุ
 พระสาครตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ฉลาดในเตโชธาตุ
 พระราธะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้มีปฏิภาณแจ่มแจ้ง
 พระโมฆราชะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงจิรวเร้าหมอง^{๔๐}

พระสาวกเหล่านี้ ได้รับเอตทัคคะจากพระพุทธเจ้าทั้งหมด ยังมีพระมหาสาวกผู้ใหญ่ ซึ่งเรียกว่า อสีติมหาสาวกอีกส่วนหนึ่งมีอยู่ ๘๐ รูป และได้คัดเลือกมาศึกษาเป็นกรณีศึกษาเพียง ๕ รูป

^{๔๐} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖-๑๔๙/๒๔-๒๖.

เท่านั้น อย่างไรก็ตาม เพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา จึงจัดเรียงรายชื่อของพระมหาสาวกทั้ง ๘๐ รูปไว้ และให้ความหมายของคำว่า “อสีติมหาสาวก” ซึ่งตามรูปศัพท์ คำว่า “อสีติมหาสาวก” เป็นคำสมาสประกอบด้วยคำว่า “อสีติ” และ “มหาสาวก” คำว่า “อสีติ” เป็นปกติสังขยา คือ จำนวนนับตามปกติ แปลว่า ๘๐ ส่วน “มหาสาวก” ประกอบด้วยคำว่า “มหา” ซึ่งเป็นคุณศัพท์แปลว่า “ใหญ่ หรือ มาก สำคัญ” และคำว่า “สาวก” ซึ่งเป็น คำนามกิตก์ ประกอบรูปมาจากธาตุ “ส” (ในความหมายว่าฟัง) + ปัจจัย ญ มีรูปศัพท์ ว่า “สาวก” แปลว่า “ผู้ฟัง” ในที่นี้หมายถึง ภิกษุผู้บรรลุนิพพานชั้นสูงสุดคืออรหัตผล ดังนั้น คำว่า “อสีติ” และ “มหาสาวก” เมื่อรวมเข้าด้วยกันเป็นคำสมาสเป็น “อสีติมหาสาวก” จึงแปลว่า พระสาวกผู้ใหญ่ ๘๐ รูป หรือ พระสาวกผู้ยิ่งใหญ่ ๘๐ รูป หรือ พระสาวกสำคัญ ๘๐ รูป^{๔๑} ดังมีรายนาม ดังนี้

(๑) พระอัญญาโกณฑัญญะ	(๒) พระวัปปะ
(๓) พระภัททิยะ	(๔) พระมหานามะ
(๕) พระอัสสชิ	(๖) พระนาลกะ
(๗) พระยสะ	(๘) พระวิมลสะ
(๙) พระสุพาหุ	(๑๐) พระปุณณชิ
(๑๑) พระควัมปติ	(๑๒) พระอุรุเวลกัสสปะ
(๑๓) พระนทีกัสสปะ	(๑๔) พระคยาก็สสปะ
(๑๕) พระสารีบุตร	(๑๖) พระมหากัสสปะ
(๑๗) พระมหากัจจายนะ	(๑๘) พระมหาโกฏิฐิตะ
(๑๙) พระมหากัปปินะ	(๒๐) พระมหาจุณฑะ
(๒๑) พระอนุรุธะ	(๒๒) พระกังขาเรวตะ
(๒๓) พระอานนท์	(๒๔) พระนันทกะ
(๒๕) พระภคุ	(๒๖) พระนันทะ
(๒๗) พระกิมพิละ	(๒๘) พระภัททิยะ (กาฬโคธาบุตร)
(๒๙) พระราหุล	(๓๐) พระสีวลี
(๓๑) พระอุบาลี	(๓๒) พระทัฬหะ (มัลลบุตร)
(๓๓) พระอุปเสนะ (วังคันทบุตร)	(๓๔) พระขทิวณียเรวตะ
(๓๕) พระปุณณมันตานีบุตร	(๓๖) พระปุณณะ (สุนาปรันตกะ)
(๓๗) พระโสณกุฎทิณณะ	(๓๘) พระโสณโกฬวิริยะ
(๓๙) พระราธะ	(๔๐) พระสุภูติ

^{๔๑}บรรจบ บรรณรุจิ, อสีติมหาสาวก, หน้า ๑.

(๔๑) พระมหาโมคคัลลานะ	(๔๒) พระองคุลิมาล
(๔๓) พระวักกลี	(๔๔) พระกาฬุทายี
(๔๕) พระมหาอุทายี	(๔๖) พระปิลินทวัจณะ
(๔๗) พระโสภิตะ	(๔๘) พระกุมารกัสสปะ
(๔๙) พระรฐบาล	(๕๐) พระวังคีสะ
(๕๑) พระสภียะ	(๕๒) พระเสละ
(๕๓) พระอุปวาณะ	(๕๔) พระเมฆียะ
(๕๕) พระสาคตะ	(๕๖) พระนาคิตะ
(๕๗) พระลกุณทกภททียะ	(๕๘) พระปณโฑลภารทวาชะ
(๕๙) พระมหาปันถก	(๖๐) พระจูฬปันถก
(๖๑) พระพากุละ	(๖๒) พระกุนทธานะ
(๖๓) พระพาหียะ (ทารุจิริยะ)	(๖๔) พระยโสชะ
(๖๕) พระอชิตะ	(๖๖) พระติสสเมตเตยยะ
(๖๗) พระปุณณกะ	(๖๘) พระเมตตคุ
(๖๙) พระโธตกะ	(๗๐) พระอุปสีวะ
(๗๑) พระนันทะ	(๗๒) พระเหมกะ
(๗๓) พระโตทยะ	(๗๔) พระกัปปะ
(๗๕) พระชตุกัณณี	(๗๖) พระภัทราวุธ
(๗๗) พระอุทยะ	(๗๘) พระโปสาละ
(๗๙) พระโมฆราช	(๘๐) พระปิงคิยะ ^{๔๒}

หลักการเลือกพระสาวก ๘๐ รูปแล้วจัดเป็นพระอสีติมหาสาวก จากการเลือกพระสาวก แล้วจึงจัดเป็นพระมหาสาวกก่อน โดยยึดถือคุณธรรม และความสามารถ คือความชำนาญในอภิญญา สมาบัติและความแตกฉานใน ปฏิสัมภิทาเป็นหลัก โดยไม่เกี่ยวกับพรรษา และอายุ และด้วยเหตุนี้เอง จึงปรากฏว่าได้จัดฆราวาสที่เป็นพระอรหันต์เข้าเป็นพระมหาสาวกด้วย ๑ ท่านคือพระพาหียะ ส่วน การคัดเลือกแล้วจัดให้เป็นพระอสีติมหาสาวกนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวินิจฉัยไว้โดยทรงเสนอเกณฑ์สำหรับพิจารณา ไว้ว่า พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นเอตทัคคะ สงเคราะห์พระปัญจวัคคีย์ ๔ พระองค์เข้าด้วย พระอุรุเวลกัสสปะ สงเคราะห์พระกัสสปะน้องชายอีก ๒ พระองค์เข้าด้วย พระโมฆราชเป็น เอตทัคคะสงเคราะห์พระคณะเดียวกัน อีก ๑๕ พระองค์เข้าด้วย อีกเกณฑ์หนึ่ง สงเคราะห์พระสาวกผู้มีชื่อระบุไว้ในเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา แต่ไม่ได้ระบุอยู่ใน

^{๔๒} ชุ.อุ.อ. (บาลี) ๑๙/๑๖-๕๒๘.

จำนวน เอตทัคคะ คือ พระยสะกับพระสหายอีก ๔ พระองค์ โดย ๒ เกณฑ์นี้ได้พระสาวก เอตทัคคะ ๔๑ พระสาวกสหจรแห่ง เอตทัคคะ ๒๓ พระองค์ ในเริ่มแรกประกาศพระพุทธศาสนา ๑ สหจร ๔ รวมเป็น ๖๙ พระองค์ อีก ๑๑ พระองค์เป็นพระสาวกที่จัดเข้าโดยหาเกณฑ์มิได้ แต่มีนามระบุอยู่ในช่วงกลางของการประกาศพระพุทธศาสนาบ้าง ในช่วงท้ายของการประกาศพระพุทธศาสนาบ้าง สรุปได้ว่ากำหนดเอาพระสาวกผู้เป็นเอตทัคคะเป็นหลัก แล้วรวมพระสหจรในกลุ่มของท่านเข้าด้วยนี้เป็นเกณฑ์แรก ส่วนเกณฑ์ที่ ๒ กำหนดเอาพระสาวกผู้มิได้เป็นเอตทัคคะ แต่มีชื่อระบุไว้ในปฐมโพธิกาล ตามหลักการเลือกนี้ เกณฑ์แรก ได้พระสาวก ๖๔ รูป เกณฑ์ที่ ๒ ได้พระมหาสาวกอีก ๕ รูป รวมเป็นได้พระมหาสาวก ๖๙ รูป ที่เหลืออีก ๑๑ รูปนั้น จัดเข้าโดยไม่มีหลักเกณฑ์ การเลือกพระสาวกแล้วจัดเข้า เป็นพระอสีติมหาสาวกนั้น ยังมีข้อที่น่าศึกษาเพิ่มเติมคือ เกิดขึ้นในยุคใด จากเหตุผลที่กล่าวมานี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่า น่าจะมีเค้ามาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว โดยเห็นได้จากคำเรียกที่ว่า “พระสาวกเถระ ผู้มีชื่อเสียง ซึ่งเท่าที่ระบุนามไว้ ก็เป็นอสีติมหาสาวกทั้งหมด แต่มาเด่นชัดขึ้นในยุคสมัยของพระอรรถกถาจารย์ในลังกา”^{๔๓}

สรุปว่า พระสาวกที่ได้รับเอตทัคคะ เป็นสงฆ์ที่เป็นอริยสงฆ์ มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย แม้มีอายุมาก แต่ก็ใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมอยู่ในตนเองมาอย่างช้านาน ช่วยประกาศพระพุทธศาสนา เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้จรไปทั่วโลก ชมพูทวีปในขณะนั้น มีพระพุทธศาสนา แผ่ขยายไปยังหมู่ชนและประสบผลสำเร็จทางด้วยมวลชนเป็นอย่างมากเช่นกัน

พระสิวลีเถระ เป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นพระโอรสของพระนางสุปปาวสา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงโกลิยะ นับแต่ท่านปฏิสนธิในครรภ์เกิดลาภสักการะแก่พระมารดาเป็นอันมาก ตามตำนานว่า “ท่านอยู่ในครรภ์ถึง ๗ ปี พระมารดาเจ็บพระครรภ์ถึง ๗ วัน ครั้นประสูติแล้วก็ทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ต่อมาได้บวชในสำนักของพระสารีบุตร ในวันที่บวช เวลาปลงผม พอมืดโกนตัดกลุ่มผมครั้งที่ ๑ ได้บรรลุโสดาปัตติผล ครั้งที่ ๒ ได้บรรลุสกทาคามีผล ครั้งที่ ๓ ได้บรรลุอนาคามีผล พอปลงผมเสร็จได้บรรลุพระอรหัตผล ท่านสมบูรณ์ด้วยปัจจัยสามและทำให้ลาภเกิดแก่ภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก”^{๔๔} พระสิวลีเถระเป็นหนึ่งในพระอสีติมหาสาวกที่ถูกคัดเลือกโดยนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในพุทธศาสนาเถรวาทโดยมีหลักการคัดเลือกพระอสีติมหาสาวกมี ๓ ข้อ คือ

๑) คัดเลือกจากพระสาวก แล้วจึงจัดให้เป็น “พระมหาสาวก” ซึ่งไม่เกี่ยวกับพรรษาอายุ กาล ด้วยเหตุนี้เองจึงปรากฏว่าได้จัดผู้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ แต่ยังมีได้อุปสมบทเป็นภิกษุเข้าเป็นพระมหาสาวกด้วย ๑ ท่าน คือ พระพาหิยะทารุจิริยะ

๒) มีคุณธรรม

^{๔๓} บรรจบ บรรณรุจิ, อสีติมหาสาวก, หน้า ๓-๕.

^{๔๔} ชู.อป. (ไทย) ๓๓/๕๔-๕๕/๒๕๖-๓๐๒.

๓) มีความสามารถพิเศษ คือความชำนาญในอภิญญาสมาบัติและความแตกฉานในปฏิสัมภิทาเป็นหลัก

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวินิจฉัยไว้ว่า

๑) พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นเอตทัคคะสงเคราะห์พระปัญจวัคคีย์ ๔ องค์เข้าด้วย

๒) พระอรุเวลกัสสปะ สงเคราะห์พระกัสสปะน้องชายอีก ๒ องค์เข้าด้วย

๓) พระโมฆราชเป็น เอตทัคคะสงเคราะห์พระคณะเดียวกัน ๑๕ พระองค์เข้าด้วย

การสงเคราะห์พระสาวกผู้มีชื่อระบุไว้ในช่วงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา แต่ไม่ได้รับบวชอยู่ในจำนวน เอตทัคคะ คือ พระยสะกับพระสหายอีก ๔ รูป โดย ๒ เกณฑ์นี้ได้พระสาวกเอตทัคคะ ๔๑ พระสาวกสหจรแห่งเอตทัคคะ ๒๓ รูป ในเริ่มแรกประกาศพระพุทธศาสนา ๑ สหจร ๔ รวมเป็น ๖๗ รูป อีก ๑๑ รูป เป็นพระสาวกที่หาเกณฑ์มิได้ แต่มีนามระบุอยู่ในช่วงกลางของการประกาศพระพุทธศาสนาบ้าง ในช่วงท้ายของการประกาศพระพุทธศาสนาบ้าง^{๔๕} บทบาทของพระสวลีเถระฐานะพระอสีติมหาสาวกซึ่งได้จากข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง สรุปได้ ดังนี้

พระสวลีเถระ ไม่มีบทบาทด้านการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ที่เด่นชัด “เพราะไม่มีหลักฐานใดๆ ในพระไตรปิฎกระบุว่าท่านรับศิษย์และสั่งสอนศิษย์ตลอดถึงการมีศิษย์มีชื่อเสียง”^{๔๖} “พระสวลีได้เป็นกำลังสำคัญกับการประกาศพระศาสนา คือ อาศัยว่าท่านมีบุญญาธิการ ด้านมีลาภสักการะมาก เวลาเดินทางไกล พระพุทธองค์และคณะสงฆ์จะอาศัยท่าน เพราะท่านมีความสามารถในการชักนำให้คนทำบุญได้มาก”^{๔๗} งานด้านการบริหารงานคณะสงฆ์ ของพระสวลีซึ่งเป็นพระเถระในจำนวนอสีติมหาเถระ เมื่อเทียบกับพระสงฆ์ปัจจุบันที่มีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวบ้านทั้งในเมืองและในชนบทในท้องถิ่นนั้น ในสังคมไทยถือว่า พระสงฆ์เป็นหลักแหล่งความยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและมีส่วนร่วมอย่างสำคัญ ในการพัฒนาท้องถิ่นมาก นอกจากการช่วยให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการประพฤติดีมีศีลธรรมของคนในสังคม ในภาพรวมแล้ว ฐานะของพระสงฆ์ที่ได้รับความเคารพนับถือน่าจะมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมและระดับประเทศด้วย พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชนบทไปสู่ความเจริญได้โดยวิธีทางที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะคือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยความเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาไม่ได้เกิดจากการเกรงกลัวอำนาจ

^{๔๕} พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, อนุพุทธประวัติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๓), หน้าค่านา.

^{๔๖} ประเมศวร์ สุขแจ่ม, (สัมภาษณ์ : ๑๔/๓/๒๕๕๕).

^{๔๗} พระอานวย ปภัสโร, (สัมภาษณ์ : ๑๔/๓/๒๕๕๕).

การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย^{๔๘}

แม้ในด้านการบริหารท่านจะมีบทบาทไม่เด่น “พระสืวลีเถระถือว่าเป็นพระเถระที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อคณะสงฆ์ในการที่ท่านมีลาภสักการะมากก็แบ่งให้ผู้ที่ไม่มีถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดีในหมู่พระสงฆ์ปัจจุบันที่พระสงฆ์ผู้ใหญ่ระดับพระสังฆาธิการ คอยช่วยเหลือพระสงฆ์ผู้น้อย ให้ความช่วยเหลือในสิ่งจำเป็น เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ควรส่งเสริม”^{๔๙} การที่พระสืวลีเป็นผู้ที่มีลาภสักการะมากในปัจจุบันชาติ สืบเนื่องมาจากว่า พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนาชนบทไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะคือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยความเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธา ไม่ได้เกิดจากการเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย^{๕๐}

การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล แม้ว่า “จะยังไม่เป็นรูปแบบในลักษณะที่เป็นองค์กรบริหารจัดการตั้งตามลักษณะองค์กรบริหารต่างๆ ไปในแบบปัจจุบัน แต่เป็นการทำหน้าที่ของพระภิกษุทุกรูปที่อยู่ร่วมกันในอารามนั้นๆ มีสิทธิเท่าเทียมกันในการช่วยเหลือทำหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการให้ชีวิตความเป็นอยู่ จากการกระทำของภิกษุแต่ละรูป ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติเรียกว่าเป็นการปกครองโดยธรรมวินัย”^{๕๑} การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่เป็นสมาชิกของสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ หากไม่สามารถฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้หลุดพ้น หรือตแค้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลงได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ย่อมจะเกิดความขัดแย้งในหมู่คณะนั้นๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันรับผิดชอบและเข้มงวดกับการคัดเลือกสมาชิกที่เข้ามาในสังคมสงฆ์ ด้วยกฎกติการะเบียบหรือแบบแผนจารีตประเพณีกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องรองรับสถานภาพแห่งการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

^{๔๘} พระครูนิพนธ์นาชนตยากร (เอนก ขนดีโก), (สัมภาษณ์ : ๑๕/๓/๒๕๕๕).

^{๔๙} พระอานวย ปกสสโร (เข้มเอี่ยม), (สัมภาษณ์ : ๑๕/๓/๒๕๕๕).

^{๕๐} พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๕๑} พระมหาธรรมรัต อริยธมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานเนื่องในงานต้อนรับพระนักศึกษาใหม่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์สุรวัฒน์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๗.

กฎหมายและแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ของสังคมให้ความเห็นชอบร่วมกันว่าสามารถใช้เป็นมาตรการมาตรฐานแนวทางควบคุมความประพฤติปฏิบัติแต่ละบุคคลให้อยู่ในกรอบเขตอาณาปฏิบัติที่ถูกต้องและดีงามตามประเพณี ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สังคมสงฆ์สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขและไม่ก่อให้เกิดจลาจลกระทำการอันไม่ควรที่เรียกว่ากวนการในภายใน^{๕๒}

พระพุทธองค์ทรงแผ่ข่ายคือพระญาณอันยาวไกล ทรงทราบถึงอนาคต เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับศาสนาของพระองค์เอง อาศัยพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้เป็นตัวแทนของพระองค์ เหมือนคราวที่พระอานนท์ทูลถามว่า “พระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว จะมอบอำนาจหน้าที่การดูแลคณะสงฆ์แก่ผู้ใด พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่าดูก่อนอานนท์ พระธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดงและบัญญัติไว้ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมและวินัยนั้นแหละ จักเป็นศาสนาของพวกเขาทั้งหลาย”^{๕๓}

ในช่วงต้นสมัยพุทธกาลยังไม่มีระเบียบวินัย เพราะจำนวนพระภิกษุสงฆ์มีน้อย และทุกรูปต่างก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด เพราะสำนึกดีว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ เมื่อมีจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้น การอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน ถ้าไม่ได้ฝึกฝนตนเองให้อยู่ในประเพณีวัฒนธรรมที่สังคมนั้นๆ กำหนดไว้ ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้เพราะต่างคนต่างคิดต่างคนต่างทำ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเรียบเรียงกฎเกณฑ์กติกาที่คนส่วนใหญ่ยอมรับมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ จึงจะสามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกในหมู่คณะให้เป็นไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในสังคมนั้นๆ พระธรรมวินัย คือ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือข้อบัญญัติสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา และใจ ของสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอย่างเดียวกัน เพราะว่าการอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ถ้าขาดระเบียบวินัย ความขัดแย้งและลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็มากเรื่อง ไม่มีความสุข โดยเฉพาะสังคมของพระสงฆ์ที่มาจากพื้นฐาน วรรณะ และสังคมที่แตกต่างกัน พระสงฆ์จึงถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ เพราะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พึงสังวรอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณและเป็นที่คาดหวังเคารพของประชาชน เมื่ออยู่รวมเป็นหมู่คณะเดียวกันโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นสังฆบิดร

การบัญญัติพระธรรมวินัย หรือสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลังจากที่มีพระภิกษุจำนวนมากขึ้น เพราะมีผู้ประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติผิดนอกกริตนอกทาง ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้พระพุทธเจ้าทรงพิจารณากำหนดขอบเขตข้อวัตรปฏิบัติสำหรับเหล่าพระอริยสงฆ์และสมมุติสงฆ์ได้

^{๕๒} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕.

^{๕๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

ประเพณีปฏิบัติเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนหรือสั่นคลอนให้คนนอกศาสนาติเตียนได้ พระพุทธเจ้าอาศัยผลแห่งการกระทำของพระภิกษุผู้ประพฤติดังนั้น แล้วนำมาเป็นข้อบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้ใครต่อใครประพฤติดังนั้นอีก ในการบัญญัติแต่ละครั้งล้วนเป็นมติคณะสงฆ์เห็นร่วมด้วยทุกครั้งไป และสิกขาบทเหล่านั้น มีทั้งหนักและเบาตามแต่โทษานุโทษนั้นๆ เป็นที่น่าสังเกตว่าการบัญญัติพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์มิได้บัญญัติเป็นหมวดๆ หมู่ๆ หรือเรียงตามมาตราหรือข้อหนักเบา แต่เป็นการบัญญัติตามความผิดที่พระภิกษุประพฤติดิ และ การบัญญัติพระธรรมวินัยหรือสิกขาบทพระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติล่วงหน้า และพระธรรมวินัยหรือกฎข้อบังคับที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมานั้นสามารถนำไปใช้ได้ตลอดกาล และไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้คล้อยตามโลกหรือตามสถานการณ์บ้านเมือง จึงนับได้ว่าพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้านั้นเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตของพระภิกษุสงฆ์อย่างแท้จริง เหตุผลในการบัญญัติสิกขาบท คือ

๑) เมื่อใดความเสียหายเกิดขึ้น เมื่อนั้นพระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามประพฤติดังนั้นเป็นอย่างๆ ไป

๒) ตั้งแล้วไม่เลิกถอน แต่จะเพิ่มหรือแก้ไขให้เหมาะแก่ที่จะประพฤติดได้ ถ้ายังหลวมอยู่ ไม่พอจะห้ามความเสียหายนั้นเด็ดขาด ทรงบัญญัติรัดซ้ำเข้าไปอีก ถ้าตึงนักก็แก้ไขหย่อนลงมา

๓) ตั้งแล้วไม่เลิกถอน แต่เพิ่มอนุบัญญัติพระบัญญัติที่ตั้งไว้ครั้งแรก เรียกว่ามูลบัญญัติข้อที่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมทีหลัง เรียกว่าอนุบัญญัติ^{๕๔}

สรุปว่า ในภาพรวมแล้วสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงดำเนินการปกครองด้วยวิธีการคัดเลือกกลั่นกรองบุคลากรมาบวชในพระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นฐานรองรับ ทรงให้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเอง

งานด้านการบริหารเป็นงานสำคัญควบคู่กับงานอื่นๆ ทางคณะสงฆ์ “พระสืบลีแม้ว่าจะมีบทบาทไม่เด่นชัดในสมัยพุทธกาล แต่ตัวท่านกลับมีอิทธิพลต่อคณะสงฆ์ในภาพรวมอย่างกว้างขวาง เพราะวัดทุกวัดในพุทธศาสนา เมื่อสร้างอุโบสถ จะนิยมสร้างพระสืบลีไว้ด้านหน้า เพื่อเป็นการบูชาและเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความนิยม จากประชาชน”^{๕๕} การบริหารเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ พระสืบลีเถระ เป็นพระเถระที่มีชีวิตอยู่ในสมัยพุทธกาล และมีส่วนในการช่วยเหลือการพระศาสนาอย่างกว้างขวาง สมัยปัจจุบัน ปรากฏว่า “พระสืบลีเถระชื่อนี้เป็นที่รู้จักกันมากในหมู่พุทธศาสนิกชนทั่วไปเพราะถือว่าเป็นพระอรหันต์ที่มีบารมีทางด้านโศคลาภ ไม่ว่าท่านจะไปที่ไหนผู้ที่เคารพบูชาท่านได้รับผลเป็นความสุขร่มเย็นและสมบูรณ์พูนสุขด้วยโภคทรัพย์”^{๕๖} งานด้านการบริหาร

^{๕๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๙-๑๐.

^{๕๕} ประเมศวร์ สุขแจ่ม, (สัมภาษณ์ : ๑๔/๓/๒๕๕๕).

^{๕๖} พระครูนิพนธ์นาชนตยากร (เอนก ขนดีโก), (สัมภาษณ์ : ๑๕/๓/๒๕๕๕).

เกี่ยวพันถึงสิ่งก่อสร้างด้วย การสร้างเสนาสนะโดยเฉพาะอุโบสถหรือโบสถ์ หลายๆ วัดจะนิยมสร้างรูปจำลองพระสวลีไว้ หน้าโบสถ์ เช่น วัดศรีล้อม (ถ้ำนิรภัยสังฆาราม) ได้มีรูปปั้นพระสวลีเถระ โดยอดีตเจ้าอาวาสวัดศรีล้อมได้ทำขึ้นโดยมีความเชื่อว่าถ้ามีรูปปั้นพระสวลีเถระขึ้นภายในวัดแล้วจะทำให้วัดมีแต่โภคทรัพย์ ทำให้สถานที่นั้นมีแต่คนนำสิ่งของมาถวาย ทำให้พระภิกษุไม่อดอยาก ถึงแม้วัดศรีล้อมจะอยู่ในป่าก็ยังมีญาติโยมนำทั้งข้าวสาร อาหารแห้ง ของทะเลต่างๆ ขนขึ้นมาบนเขาเพื่อมาให้พระภิกษุได้ขบฉันกันอย่างไม่อดอยากจนถึงทุกวันนี้ก็มีญาติโยมก็นำของมาถวายเป็นประจำทุกวัน ก็ด้วยอำนาจพระสวลีเถระท่านได้นำโชคลาภมาให้ประกอบกับพระท่านก็ได้มีการท่องบ่นเล่าเรียนพระปาติโมกข์ ใช้ความเพียรตลอดเวลาจึงมีญาติโยมมาทำบุญอย่างต่อเนื่อง อดีตเจ้าอาวาสท่านได้จัดสร้างวัดมุงมคลขึ้นเป็นเหรียญพระสวลีเถระรูปหยดน้ำเพื่อมอบให้ญาติโยมที่เข้ามาทำบุญในวัดญาติโยมที่นำเหรียญพระสวลีเถระนำไปบูชาก็มีประสบการณ์มาเล่าให้ท่านวัดมากมาย เช่น ทางห้วยทำการค้าขายก็ร่ำรวยขึ้น ญาติโยมเหล่านั้นจึงกลับมาทำบุญกับทางวัดศรีล้อมเป็นประจำปัจจุบันเหรียญพระสวลีเถระรูปหยดน้ำ ปัจจุบันหาได้ยากมาก^{๕๗}

แม้ว่าการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลยังไม่เป็นรูปแบบในลักษณะที่เป็นองค์การบริหารจัดตั้งตามลักษณะองค์การบริหารทั่วไป เหมือนในปัจจุบัน “การทำหน้าที่ของพระภิกษุทุกรูปที่อยู่ร่วมกันในอารามนั้นๆ มีสิทธิเท่าเทียมกันในการช่วยเหลือทำหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการให้ชีวิตความเป็นอยู่ จากการกระทำของภิกษุแต่ละรูป ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติเรียกว่าเป็นการปกครองโดยธรรมวินัย”^{๕๘} ในภาพรวมแล้วสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงดำเนินการปกครองด้วยวิธีการคัดเลือกกลั่นกรองบุคลากรมาบวชในพระพุทธศาสนา มีพระธรรมวินัยเป็นฐานรองรับ ทรงให้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเองการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่เป็นสมาชิกของสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ถ้าไม่สามารถฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้หลุดพ้น หรือดเว้นจากจากความโลภ ความโกรธ ความหลงได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ย่อมจะเกิดความขัดแย้งในหมู่คณะนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันรับผิดชอบและเข้มงวดกับการคัดเลือกสมาชิกที่เข้ามาในสังคมสงฆ์ด้วยกฎหมายหรือแบบแผนจารีตประเพณีกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องรองรับสถานภาพแห่งการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ กฎหมายและแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ของพระพุทธองค์ทรงแผ่ขยายคือพระญาณอันยาวไกลทรงทราบถึงอนาคต เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับศาสนาของพระองค์เองอาศัยพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้เป็นตัวแทนของพระองค์ เหมือนคราวที่พระอานนท์ทูล

^{๕๗} พระบังเอิญ สนติกโร, (สัมภาษณ์ : ๑๓/๓/๒๕๕๕).

^{๕๘} พระมหาธรรมรัต อริยธมโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, พิมพ์เป็นที่ระลึกงานต้อนรับพระนักศึกษาใหม่, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์สุรวัฒน์, ๒๕๕๓), หน้า ๕๗.

ถามว่า “พระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว จะมอบอำนาจหน้าที่การดูแลคณะสงฆ์แก่ผู้ใด พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า ตูก่อนอานนท์ พระธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดงและบัญญัติไว้ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว พระธรรมและวินัยนั้นแหละ จักเป็นศาสดาของพวกเขาทั้งหลาย”^{๕๙} การบริหารปกครองพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนานั้น

พระพุทธองค์ทรงมีความระมัดระวังและพิถีพิถันเป็นอย่างยิ่งในการรับสมาชิกเข้าสู่หมู่คณะหรือสถาบันสงฆ์ในยุคแรกๆ พระองค์ทรงคัดเลือกสมาชิกที่เข้ามาใหม่ด้วยพระองค์เอง คือ ทรงประธานการอุปสมบทแก่พระปัญจวัคคีย์ มี พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้น จากนั้นก็ทรงมอบอำนาจแก่คณะสงฆ์ในการคัดเลือกคัดสรรสมาชิกที่มาอยู่ใหม่ด้วยญัตติจตุตถกรรม แต่ถึงกระนั้นก็มีมาตรการที่รัดกุมมาก เช่น ผู้ที่จะอุปสมบทต้องเป็นผู้ชาย มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และเป็นคนที่มัววัยอะสมบุรณ์ไม่พิกุลพิการ ไม่เป็นโรคที่สังคมรังเกียจ^{๖๐}

พระองค์ยังทรงกำหนดคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์และพระสงฆ์ที่จะกระทำการยอมรับสังฆกรรมแห่งการรับสมาชิกใหม่หรือพระภิกษุ โดยทรงบัญญัติให้พระภิกษุใหม่แต่ละรูปมีพระอุปัชฌาย์ เมื่อจะบวชต้องมีพระอุปัชฌาย์ เป็นผู้ดูแล หมายถึงพระภิกษุผู้บวชใหม่ต้องมีพระอุปัชฌาย์ เป็นผู้ดูแลเหมือนบิดาดูแลลูกดั่งที่พระพุทธองค์ตรัสกับพระภิกษุตอนประกาศพระพุทธศาสนาใหม่ๆ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์จักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในสัททวิหาริกเหมือนบุตร สัททวิหาริกจักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในอุปัชฌาย์เหมือนบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว อุปัชฌาย์และสัททวิหาริกจักมีความเคารพยำเกรงประพุดติกลมเกลียวกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมวินัยนี้”^{๖๑} และสังคมให้ความเห็นชอบร่วมกันว่า “สามารถใช้เป็นมาตรการมาตรฐานแนวทางควบคุมความประพฤติปฏิบัติแต่ละบุคคลให้อยู่ในกรอบเขตอาณาเขตที่ถูกต้องและดีงามตามประเพณี เพื่อให้สังคมสงฆ์สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขและไม่ก่อให้เกิดจลาจลกระทำการอันไม่ควรที่เรียกว่าภินทนาการในภายใน”^{๖๒}

สรุปว่า งานบริหารคณะสงฆ์ด้านการก่อสร้าง ยังมีนิมิตสร้างรูปจำลองพระสิวลีเถระ ไว้ในวัด หรือหน้าโบสถ์ ทั้งนี้เพื่อระลึกถึงคุณความดีของท่าน และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาได้สักการบูชา เป็นการให้ความสำคัญกับพระเถระในอดีต ตามคติความเชื่อของสังคมพุทธในประเทศไทย ซึ่งมีการสืบสานมาอย่างยาวนาน

^{๕๙} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๖๐} วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๑๙/๑๘๔.

^{๖๑} วิ.ม.(ไทย) ๔/๖๕/๘๑.

^{๖๒} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕.

สรุป บทบาทของพระสิวลีเถระที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏใน ๔ ด้าน กล่าวคือ ๑) บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยเหตุที่ท่านเป็นเกิดในราชตระกูลโกลิยะวงศ์ จึงทำให้งานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านเกิดผลสำเร็จ แม้ว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีได้กล่าวไว้เลยก็ตาม ๒) บทบาทในการบำรุงพระภิกษุสงฆ์ ประเด็นนี้ เด่นชัดที่สุด การบำรุงพระภิกษุสงฆ์ หมายถึง ปัจจัย ๔ พระสิวลีเถระท่านได้ปฏิบัติอย่างดีเยี่ยมด้วยบุญบารมีของท่าน ๓) ในฐานะเอตทัคคะผู้มีลาภมาก ประเด็นนี้ก็สืบเนื่องมาจากข้อที่ ๒ เมื่อมีลาภสักการะมาก ก็ต้องแบ่งปัน จุนเจือต่อผู้อื่นๆ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ด้วยเหตุที่ท่านบรรลุธรรมขั้นสูงสุดแล้ว การที่จะตระหนี่ โลภมาก เห็นแก่ตัว จึงไม่มีในฐานะอริยมหาสาวกของพระพุทธเจ้า และ ๔) บทบาทในฐานะพระอสีติมหาสาวก สรุปได้จากการที่ท่านมีลาภมาก เป็นพระมหาเถระ ๑ ใน ๘๐ รูป จึงประมวลลงในบทบาทต่างๆ ได้ทั้งหมด กล่าวคือ เป็นแบบอย่างที่ดีงาม เป็นกัลยาณมิตรของเพื่อนพรหมจรรย์ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ด้วยอามิสทานและธรรมทานตามกำลังที่ท่านมี ดังนั้น ในเรื่องบทบาทของพระสิวลีเถระที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงได้ทำการวิเคราะห์ในบทที่ ๔ ข้างหน้าต่อไป